

III. Річник.

Ч. 21

УКРАЇНСЬКИЙ СКИТАЛЕЦЬ

ОРґАН ВІЙСЬКОВОЇ ЕМІГРАЦІЇ ЗЕМЕЛЬ З. У. Н. Р.

ІЛЮСТРОВАНИЙ ДВОТИЖНЕВИК

ВИХОДИТЬ 1. І 15. КОЖДОГО МІСЯЦЯ

THE HOMELESS UKRAINIAN

ORGAN OF THE MILITARY EMIGRATION OF THE W. U. N. R.

ILLUSTRATED NEWS.

РЕДАГУЄ КОЛґІЯ.

Адреса Редакції й Адміністрації:

Wien XVIII, Ferrogasse 31.

З М І С Т:

	сторона
Дні боротьби і страждань	1—3
До всього культурного світа	4—5
П. Стах: Дума	5—6
Лист до Скитальців	7
Ярослав Береза: Тиф	7—11
Ольга Любич: Ангел Смерти	11
Дмитро В.: Повстанці	12
Роман Колтунюк: З кліщів смерті	12—16
П. В.: Волинь під військовим зарядом Галичак 1919 р.	16—29
Героям	29—31
Ольга Любич: Жертвам наглих судів	31
І. Проць: „Віденський фронт“	32—35
З листків слави	35—36
З Рідного Краю	36—37
Д. К.: Військова галицька еміграція в Румунії	37—40
І. Калічак: І. Настрій у таборі	40—41
ІІ. Медяходія	41—42
Свята 1. листопада	42—45
Про вічну пам'ять	45
На ворі (Із П. Стаха)	46
З останньої хвилі	47
Лустування	48
Оповідки	48
Справлення важніших пох.бок	48

С В І Т Л И Н И:

У. Г. А. на Великій Україні. „Тиф“	8
Частина перебуваючих в Румунії скитальців З. У. Н. Р. в таборі Ор- деа Маре	38
Спеца з вистави „Ковацькі діти“	41
Похід до церкви Українського Роб. Відд. ч. 12—13. в Хебі в день Українського Національного Свята 1. листопада 1922 р.	44

П Е Р Е Д П Л А Т А:

		річно	піврічно	чвертьрічно
в Австрії	К.	24.000—	12.000—	6.000—
в Чехословаччині	Кч.	50—	25—	14—
в Югославії	Дн.	100—	50—	25—
в Німеччині	М.	1.600—	800—	400—
в краях Латвійської Унії	Фр.	12—	6—	3—
в Злуч. Держ. Америки	Дол.	3—	1.50	0.80
в Канаді	Дол.	4—	2—	1—
в Бразилії	Мр.	10—	5—	2.500

Ціна одного примірника:

в Австрії 1.500— К., Чехословаччині 3— Кч., Німеччині 100— М.,
Зл. Д. Америки 0.15 Дол., Канаді 0.20 Дол., Бразилії 0.500 Мр.

УКРАЇНСЬКИЙ СКИТАЛЕЦЬ

ЛЮСТРОВАНІЙ ДВОТИЖНЕВИК

Статі дозволяється передруковувати лише за поданням джерела.

Річник III.

Відень, дня 1. грудня 1922.

Ч. 21.

Дні боротьби і страждань.

Український нарід Галицької Землі відпер на днях рішучо і славно новий польський наступ на своє державне право. Польський наступ — се вибори до польського сойму, розписані й переведені Польщею безправно дня 5. листопада у Східній Галичині. Участь українського народу у виборах і вибір українських послів до варшавського сойму мали виднати Польщі в антанти легітимацію на заміну тимчасової окупації в остаточне загарбання Східної Галичини. Український нарід нашої тіснішої Батьківщини зрозумів хитрий польський плян і дав заборчій Польщі достойну відповідь, зовсім здержуючись від участі в польських виборах.

Від єпископських мітр до сердака безземельного халупника станув у день виборів, 5. листопада, один незломний національний фронт. Ніхто з Українців ні не голосував, ні не кандидував на посла до польського сойму. Хто виломився з національних рядів — опинився або на тім світі (Твердохліб, Пігуляк, Бахматюк, Матійчик, Лановий і т. д.), поцілений караючою рукою народу-местника, або криється в краю і в Польщі під опікунчими крилами польської жандармерії й агентів дефензиви (вибрані Поляками й Жидами „посли“: провокатор з Буковини Кравчишин, злодій Залуцький, суспендований священник Ільків і вїйти-хруні Дутчак та Мельник). У чисто українських повітах бойкот польських виборів був так основний, що польська телеграфічна агенція мусіла прислонити сей скандал для Польщі „атмосферичними причинами“. Аж у день по виборах явилися в тих селах польські жандарми і члени польської дефензиви зі Львова та Станиславова й голосували самі замість виборців (див. „Dziennik Ludowy“ з 15. листопада). Яке значінне привязувала Польща до успішного переведення виборів у Східній Галичині, щоб використати се на міжнародній політичній арені, видно з польських виборчих приготувань у Східній Галичині. Коротко можна назвати ці приготування поступенно ростучим у жорстокість тортуванням українського народу: Коли не вдалося Польщі заманити наш нарід на приману „автономії“ з українським „міністром“ у Варшаві й „університетом“ у Снятині; коли не повезло розколоти української суспільности руками Яцкова-Твердохліба-Карашкевича-Лаврука; коли іменовані польськими староствами „виборчі комісарі“ Українці один по однім, мимо кар у грошах і арештах, зрікалися сеї „почести“; коли не вдалося найти ні одного Українця-кандидата на посла до Варшави —

Польща завела наглі суди й воєнну диктатуру ген. Галера (на час виборчої „свободи“!), почала мучити українську суспільність політичними процесами, а вкінці захопилася радикального способу на аломанне української „впертости“, виарештовуючи передовсім українську інтелігенцію села й міста. Масовими арештами української інтелігенції Польща ціляла в село, намагаючись залякати його по засаді „ударю пастиря і розбігнуться вівці“. А коли й село у відповідь на арешти своїх провідників відповіло ще більшою впертістю проти польських виборів — почала Польща арештовувати всіх Українців без огляду на вік, пол, становище й заняття. Около 20.000 найкращих дітей Галицької Землі опинилося в польських тюрмах і концентраційних таборах. Як повідомляв „Земля і Воля“ з 5. листопада, поарештовано навіть материй з дітьми при грудях, так, що опустіли деякі українські хати. 60-літні (учитель Вертипорох), а навіть 82-літні (о. Березовський) старці опинилися в польських криміналах. Ба, що більше — в Перемишлі, Долині, Коломиї і т. д. виарештовано українську молодь (від 15. року життя) клясами Губернатори й жандарми б. царської Росії навіть не вмилися до „вовводів“ і жандармів польської республіки з соціалістом Пилсудским на чолі.

Як уже сказано, український нарід Галицької Землі до польських виборів не пішов і так день 5. листопада, що мав бути днем польського тріумфу, можна назвати „польським судним днем на українських землях“. Раз тому, що разом із українським селом здержалися від голосування та кож не тільки Німці, але й деякі латинники, а навіть частина Мазурів-кольоністів (дивись подрібні звіти з виборів у львівській „Свободі“), а по друге, що на українських землях, що прийшли до Польщі на основі проблематичної вартости рижського договору, а саме на Волині, Холмщині, Підляшю й Поліссю вийшли послами, мимо польського терору, горячі українські патріоти. На Волині не вибрано ні одного Поляка! Вибір українських послів на Холмщині означає, що українська національна ідея тріумфує під самим Люблином! Вибрані на сих українських землях українські послы до варшавського сейму: Братунь Андрій, учитель, Васильчук Антія, інженер, Войтюк Яків, редактор „Нашого Життя“, др. Дмитрюк Василь, лікар, Дуда Осип, гімн. учит., Козіцький Сергій, учит., Коаубський Борис, більший зем. власник, Комаревич Василь, учитель, Любарський Семен, учитель, Маківка Степан, учитель, Павлюк Іларіон, учитель, Пащук Андрій, агроном, Пирогів Микола, лікар, Підгірський Самійло, адвокат, Приступа Хома, агроном, Скрипа Осип, учитель, Тимошук Юрій, кооператор, Хруцький Сергій, гімн. учитель, Чучмай Максим, кооператор, Луцкевич Марко, кооператор (Ляхи замкнули його по виборі до тюрми!), а до сенату: протовреї Герштанський Демян, Карпінський Олександр, адвокат, Левчаківська Олена, більша зем. власниця, Маркович Лев, більший зем. власник, Пастернак Іван, Черкавський Михайло, дир. учит. семінарії — заснували дня 22. листопада „Український Соймовий Клуб“, згл. „Український Сенатський Клуб“. На своїх нарадах у сім дні рішили обидва клуби одногосно не входити в ніякий зв'яз-

з ок із п'ятьма галицькими зрадниками (Львовом, Залуцьким і т. д.), яких вибрала польська дефензива, людьми, які свідомо проти вільної волі українського народу Східної Галичини дали себе вибрати Полякам „послами“ до Варшави. Честь і слава послам українського народу Волині, Холмщини, Підляшя й Полісся!

Зовсім не випадково, а зі жорстокою свідомістю і пляново — як се ми вже зазначили — саме в передвиборчий час Ляхи розпочали політичні процеси, з яких найважніші: проти підполковника У.Г.А. Володимира Федоровича й четаря У.Г.А. Степана Федака й тов. Підчеркуємо, що Ляхи заметушилися з сими процесами зовсім пляново, бо думали, що за ціну евентуальної амністії обжалованих виторгують виборчі концесії від українського політичного проводу. А коли український політичний провід не пішов на сей „гачок“, ляцька справедливість почала „урядувати“...

По кількадевній розправі проти підполковника У.Г.А. В. Федоровича, в якій свідками виступали пожерті ідою вшехпольської ідеології „гусерзе кресові“, трибунал львівського ляцького суду засудив підполк. Федоровича на кару 15-літньої тяжкої в'язниці з постом і темною келією раз до року, нібито за стріляння до „роззброєних“ польських жовнірів, за „неперешкоджування в рабунках“ і за „безправні арештування“ — словом за те все, що Ляхи виробляють день у день у відношенню до українського народу Галицької Землі.

Не меншим „тріумфом“ радіють серця „obronców kresowych“ з нагоди покінчення процесу проти чет. У.Г.А. Степана Федака. За стріли до т. зв. возводи легендарної „Малопольські“ на Галицькій Землі просидів чет. Федак поверх рік у тюрмі, а разом з ним 12 українських старшин, згл. студентів за „державну зраду“ проти Польщі, якої горожанами вони не були, не в і ними не хочуть бути. Ляцький трибунал засудив чет. Степана Федака на 6 років тяжкої тюрми з постом і твердим ложем, Паліва, Матчака, Яремійчука й Зиблікевича на 2 і 1/2 року тяжкої в'язниці, а Штика на півтора року. Решту обжалованих, а саме Кобарського, Кучабського, Гнатевича, Голубовича, Горобійовського, Тофана й Білецького увільнено від вини й кари та зараз випущено на волю. Обжаловані прийняли засуд спокійно. Тільки Матчак запитав присяжних, за що його засудили. Оборонці зголосили зажаленне неважності й відклик від вироку що-до всіх обжалованих і зажадали випущення засуджених на волю.

В обидвох випадках засуду маємо до діла з високими числами: підполк. Федоровича засуджено на 15 років, чет. Федака на 6 років тяжкої в'язниці. І зараз насувається питання, чи Ляхи, видаючи такі багаторічні засуди, справді такі певні, що їх катівське пановання у Сх. Галичині тревати буде, коли не 15, то бодай 6 років? Напевно ні! Багато скорше засядуть Грабовські, Гртлери і всі „гусерзе кресові“ перед трибуналом вільної держави українського народу! Прийде суд і прийде справедлива кара!

Ще вернуться ті
Стрільці Січової,
Задрожить тоді Варшава!

До всього культурного світа!

Чотири роки польської окупації у Східній Галичині — се безперервний час гноблення і насильств на українським народі. Знищення всіх культурних надбань нашої нації, грабнижницька господарка природними багатствами, колонізація краю чужими елементами, переміна українських шкіл на польські, замкнення Українцям доступу до університетської освіти, закривання українських культурних інституцій, врешті безнастанні труси, арешти, в'язнення, політичні процеси й засуди, — се відносини, в яких живе населення Східної Галичини під окупацією Польщі.

В останнім часі ці відносини дійшли до крайнього напруження. Польська влада в одному тижні перевела масові арешти у Львові та по всіх містах і селах краю, заповнюючи в'язниці тисячами жертв — муштин і жінок, професорів, учителів, адвокатів, лікарів, інженерів, священиків, студентів, ремісників, робітників, міщан і селян, людей усякого стану й віку, навіть молодітну шкільну молодь. Арештованих в кільканацять тисяч, не вчислюючи тих, що наводяться в польських в'язницях з давнішого часу. Арештованим не подається мотивів ув'язнення, безправно тримається їх без переслухання цілими тижнями в холоді й голоді; поліцейні і в'язничні влади допускаються ріжних надужит над в'язнями, навіть побоїв і проливу крові, як се стверджено протоколами свідків.

Причини сих останніх масових арештів і знущань в виразно політичної натури. Уряд польської республіки рішив без ніякої правної основи розписати в окупованій Східній Галичині вибори до варшавського сойму. Проти сього розпорядку українські політичні партії Східної Галичини заложили однозгідно протест і зголосили повну абстиненцію від активної і пасивної участі в сих виборах. Щоб усе таки присилувати українське громадянство до участі, польська влада постановила перевести безоглядний терор над населенням. Урядовими розпорядками заборонено агітацію проти виборів, високими грошевіми карами силувано громадян до участі у виборчих комісіях, під покривкою побороювання проти-державної саботажі заведено у Східній Галичині наглі суди, під покривкою ловлення збройних відділів, що мали ввійти до краю за кордону, заповнено всі села й міста польським військом, врешті в кількох днях переведено в цілім краю масові арештування українських політичних і культурних діячів, щоб позбавити край інтелігентних провідників, зломити одноцільний фронт українського громадянства та під терором війська й поліції перевести вибори до польського сойму.

Проти надужит польської окупаційної влади у Східній Галичині український нарід вносив уже багато разів свої жалоби і протести до Союзу Народів, до Найвищої Ради та до поодиноких держав Антанти, що застерegli собі вирішення правного положення нещасної країни. На жаль сумне положення Східної Галичини лишається без змін. Перед українським народом стоїть страшне марево позбавлення всіх прав людини й нації на своїй власній землі, яку щедро скроплено кровю в боротьбі за власну державу.

Потрясені останніми страшними подіями, масовими арештами і ануваннями над тисячами невинних жертв, підносимо наш голос до всього культурного світа, підносимо в надії, що культурний світ не дозволить, щоб на його очах відбувалася страшна екстермінаційна акція польського народу й держави проти українського народу у Східній Галичині, котрого позбавлено всього, котрому не дозволяється навіть, щоб пасивністю при виборах висказав свій протест проти безправа, яке над ним твориться.

За вірність поданих тут подій ручимо своїми підписами.

Львів, дня 5. листопада 1922 р.

Др. Григорій Хомишин, єпископ станіславівський. — Йосифат Коциловський, єпископ перемиський, самбірський, сяниський. — Александер Лешкович-Бачинський, генеральний вікарій архидієцезії львівської. — Юліян Романчук, б. віцепрезидент австрійського парламенту і б. голова українського парламентарного клубу. — Др. Володимир Бачинський, б. посол до австрійського парламенту, голова Народнього Комітету як ексекутиви трудової партії і Міжпартійної Ради. — Др. Лев Бачинський, б. посол до австрійського парламенту, голова радикальної партії, заступник Президента Національної Ради. — Олександр Барвінський, б. член палати панів в австрійським парламенті, голова християнсько-суспільної партії.

П. СТАХ.

Дума.

Без волі
В недолі
Не красні гори,
Не шумні бори —
В туманах...
Понурі люди...
Ятяться груди
В кривавих ранах,
І зойк розпуки
Стискає руки
В кайданах...
А скрізь — могили,
Де ті спочили —
Ізгої —
Що з палом в серці

Лягли у герці,
Як ті герої,
За край свій рідний,
За люд свій бідний —
У бої...
Та де та сила,
Щоб дух спинила
В дорозі
До щастя-долі,
До щастя-болі
Вже на порозі?
Хто духом злине,
Той не спочине
В знемові!..

— — —

В війни кривавій хуртовині,
Коли тряслись життя основи, —
За царство Правди і Любови,
За людства зганьблені святині
Ми пролили потоки крові,
Офірували кращі сили,
Боролись разом до нестями
І землю рідними синами —
Їх чесним трупом угноїли
І ходим... знову з кайданами!..
А де-ж та Правда пресвятая?
Хто оборонить нас в недолі,
Не зганьбить знову гасла волі?
Чия любов свята, безкрая
Загоїть рани наші й болі?...
Братерство вільних — Ліга

[Націй?

Мужів державних трибунали?
Чи ті Інтернаціонали,
Що в гвалтах хижих окупацій
У кров втоптали ідеали —
Вовки! Шакали!..

Усе брехня! Людина — звір!
А ти, мій краю чарівний,
Ти — жертва власної любови —
На всіх просторах вадовж і вшир
Єдиний може не жадний
Народніх сліз, чужої крові!
Ти гасло Волі ген підніс!..

Відень, 1. листопада 1922.

Та годі слів — вони даремні...
Коли готується могила,
То аргумент єдиний — крик,
А на всі підступи таємні
Єдиний відгук — дика сила!

Під небом рідним голубим,
Над рідними полями
Висить, як хмара, чорний дим —
Най сила Божа буде з нами!
В диму густім смертельний жах
Тамує крик мовчанням,
І пільму ріже білий птах
Несвітським розпачу ячаням,
Злетить на гордії шпилі
Ворожої чужини
І пада знову до землі
В страшні затавні низини.
Усюди жах, усюди смерть...
Згубив хижацькі межі,
А від землі в небесну твердь
Шугають грізні поміжі.
Куди летіти? З ким летіть?
Хто, дружній, стане побіч,
Щоб разом в бої захистить
Живу ще трепетную здобич?
Нема рятунку! Грізний Суд
Гряде, як чорна Хмара,
І не спасе вже „Wisły cud“,
Коли настигне люта кара!

Домагайтеся всюди „Українського Скитальця“ і ширіть його
лежи свояками і знайомими!

Лист до Скитальців.

До Хвального Культурно-Просвітнього Кружка
Українського Військового Табору.

в Йозефові.

Вповні розумію вагу наміченого Вами видання „Пропамятної Книги еміграції З. У. Н. Р.“ Й дійсно з великою охотою і привємністю взявби за перо, щоб подати Вам хоч декілька картин із життя американської еміграції. Та на жаль мені се неможливе в повнім розумінню сього слова! Праця, яку доводиться мені тут переводити, забирала мені буквально весь час. Самі певно знаєте, що на ній оперте існування Уряду й акція в краю, тому не подивуетесь, що іза сього треба відложити всі інші справи на кращу та вільнішу годину.

Щоб Вам одначе показати хоч якимнебудь ділом, що дійсно високо ціну Вашу працю, пересилаю скромний даток у квоті 10 дол. на кошти видання сеї книги. Других 10 дол. прошу передати т. чет. Крушельницькому для Т-ва „Самоліміч“.

Увірте, що моє серце й думки завсігди з Вами. Й не лише мої думки. Всі наші робітники дорожать Вами як найціннішим дорогим каменем. Свою геройською відданістю нашому Урядови й українській справі взагалі, своїм завзяттем і посвятою Ви зрушили тут в Америці й найбільш закаменілих. Ваш шляхотий дух долетів із таборів за далекий океан і допоміг нам об'єднати американську еміграцію. Ваші письма, які вислали до Америки голодні й босі стрільці до своєї рідні і в яких накликали американських Українців до єдності й допомоги нашому Урядови і кравви, зробили більше, ніж великі віча, святочні промови, проклямації і т. п. Їх друковано в пресі, відчитувано прилюдно, до їх голосу прислухувався український робітник найбільш уважно.

Пересилаю Вам усім як найсердечніший привіт

Ваш Др. Мишуга, чет. У. Г. А.

Дипломатичний Представник З. У. Н. Р. в Америці.

2. листопада 1922.

ЯРОСЛАВ БЕРЕЗА.

Тиф.

Що зі мною?

Де я?

Так тяжко піднести повіки...

Я в димі, чи в імлі?...

Ні!... Се кімната якась, така мала. Стіни так дусять... Одно ліжко... друге... третє... люди лежать, такі бліді... дуже бліді... Сухі... ха, ха, ха. Такі сухі... як щілочки...

Ага!... я хорий...

Наші відіхали... Чому мене не взяли зі собою? Чому лишили?

Лишили...

Нікого нема... ні лікаря, ні сестря...

Без опіки...

Я бачив... колись кидали коня від гармати, як не міг далі йти...

Кинули в рів при дорозі...

Він дивився на мене так жалібно... Мені жаль стало... я застрілив його...

А може я кінь?

Прийдуть вороги, забють...

А може смерть сама скорше прийде?... Смерть... смерть...

Ні! Ні... я не хочу вмирати!... Я жити хочу... я молодий... я не жив іще...

У. Г. А. на Великій Україні. „Тиф“.

Жити... жити...

А-а-а... голова болить, так болить...

Так рве... так ломить.

Така тяжка голова... підняти її не в силі...

Чому вона тяжить мені?

Хтось заміняв мені голову. Зелізну дав замість мові... хто се зробив?

І навіщо такий жарт?

Я не хочу таких жартів... віддайте мені мою голову! Я пізнаю її... віддай!

Бачиш: він біжить там на дворі... держить у руках мою голову й бавиться нею. Тепер дивиться на мене і сміється на ціле горло... о... о!.. Кидає нею і ловить її... Віддай!... Віддай...

Ох, тяжко мені...

Так слабо — десь там коло серця. Часом бється воно так сильно, що груди розбити хоче... Й воно хоче втікати від мене, й воно хоче кинути мене...

А може його вже нема...? Ні, ще бється трохи... причаїлося...

Слабо мені... щось тисне мої груди, підсувається в горло... То серце втікає... Так тисне... віддих запирає...

О-о-ох... то смерть, може...

Жити... жити...

Боже... я жити хочу!...

Отче наш, іже вси... на... небесіх... як далі? Скажіть мені, як далі? Скажіть, прошу вас... благодаю!...

Я забув...

Боже. Бо-о-о-же... я забув молитву... Я не тямлю слів... Хтось пам'ять мені забрав... Молитву забув, що мама вчила...

Мамо! Ма-а-мо-о...

Мамусенько, прийди, скажи мені, як йде далі молитва...

Прийди, я повторю за Тобою, так, як малим колись...

Мамо!... Де Ти?...

Мамо! Ти не чувш!...

Я бачу Тебе... Ти так далеко... У теплій, ясній хаті сидиш... І батька бачу... коло стола сидить... А Ти підперла голову руками і глядиш десь у далечінь...

Ольо прийшов до Тебе... драпається на Твої коліна... щось Тебе питає... Чую... питає: „Мамо, де Атьо?...”

— „На війні, синцю... десь далеко, далеко... бється за Україну...”

І дві слова падають Тобі з віч...

Мамо, я тут... я бачу Тебе... прийди до мене, погладь по голові... лекше стане...

Ти не чувш... далеко... Мамусенько, мене палить, голова горить... я цілий в огні... Так пече мене... пе-е-че...

Йой... йой... йой... серце...

Я вми-ра-ю...

Отче... наш...

Не зможу далі...

Ха... ха... ха... ти Бога здурити хочеш? Тепер молишся?... Тепер? А передше не хотів?...

Боже, де Ти є? Бо... же!...

Боже? А ти віриш у Бога?

Вірю... Боже, я жити хочу... жити...

Чому так темно?

Я світла хочу... світла...

Щось бігає по дворі... так, як кінь...

Звідки я се знаю?... Я вчився колись...

Правда, в гімназії...

І пощо, нащо?...

А на руках плями... одна коло одної... а на грудях іще більші... Чому такі плями? Великі... червоні... як кров...

Кров... Правда, се тиф... я забув...

Лікар сказав перед відвідом, що тиф... і, що серце слабе... а я чув се... він гадав, що не чую...

Тиф... Ноги, руки болять... Такі тяжкі, мов олов'яні... Може вони з олова? Може й вони заміняні? Ні... лише голова...

А чому вони такі тяжкі? Вже знаю! Бачу! І руки мають голови й ноги також... але олов'яні... тому такі тяжкі... Та не лиш я сам лежу... ні!... Мої руки й ноги також... А я не знав, що я не самий, але я, то нас п'ятох...

Ха, ха, ха. Я — то п'ятох... Нас п'ятох... Одна залізна голова, а чотири олов'яні... І я сам не можу нічого зробити, як вони не схочуть...

Пити, пити мені хочеться... Так, добре... тепер я пив... Але він хоче пити... той другий я... Пий, пий... та і третій, четвертий також хоче...

Чому я складаюся з п'ятох „я“?... Чому ви мучите мене?... не мучте, лежіть спокійно... Чому, як я був здоровий, ви не рухалися?...

Як багато жидиків на моїм ліжку... Такі всі малі, маленькі, бородаті... А так їх багато... всі лізуть до мене і щось сваряться між собою. Торгуються... Тихо, тихо!... Бо пробудите тих моїх я, що сплять біля мене... Що ви хочете?... Гроші мені дасте? Я не хочу грошей... Дайте мені лік, такий, щоб я здоровий став... Або занесіть мене до хати... Я до хати хочу...

До мами, до батька, до братів... Там мені добре буде... так, як колись... Там ясно... а тут так темно... горячо... дуже горячо...

Що се? Що так кричить на дворі? Здається, сова... Чувиш? Так погано кричить... може се смерть... Ні, ні! Дайте мені кріс! Я застрілю її, забю сю погану сову...

Де мій кріс? Нема...

Не квили так, я не хочу...

А чому вітер так пищить, страшно пищить... свище... скиглиць... вікнами трясє... дзвенить... плаче... регочеться...

Ох... ооо... болить... дуже... болить...

Коб матічка тут була... лекше сталоб мені... я знаю...

Вона занеслаб мене до чистого ліжка, дала чисте білле... не лазилиб по мені сі страшні воші!...

І не булоб так горячо... Вона руками віднялаб увесь біль...

Боже, здається, колись тепер Святий Вечір буде... завтра... позавтра... А я тут хорий... смертельно хорий...

І нікого, нікого нема... Всі покинули...

Умру...

Защо? За Україну? Чи Україна хоче, щоб я вмер?... Ні... вона хоче, щоб я жив...

І я хочу жити... жити... я не жив іще... я не знаю ще, що правдиве щастє...

Ні, раз був щасливий... я любив її тоді... дуже любив...

Де вона тепер?...

Де?

Бачу, бачу Ї... Іде... ні, ні, вертає. Увійшла до салі, великої... гарної... Там так багато світла, квітів, людей... Музика грає...

Прийшов до Неї якийсь панич... Вона усміхається до нього... ідуть... вальса гуляють... Вона схилив свою голову на його рамя... усміхається... як колись до мене...

Як до мене?...

А тепер забула за мене...

Забула, що я жив колись... що любив Ї...

Забула...

О-о-ох... рве... болить... пече мене...

О... О...

Тухоля, дня 29. вересня 1920.

ОЛЬГА ЛЮБИЧ.

Ангел Смерти.

I.

Іде тихо крок за кроком,
Воліється в даль полями,
В світ глядить померлим оком,
Росить довгий шлях сльозами.

Повзе по скалистих стінах,
На вітрів легенькі шуми
Накладає люте горе
І співа тужливі думи.

Зітхне інколи із болю,
Сходить з гір, іде лісами,
Пливе тихим вітром в полею,
Все з тужливими піснями.

Мовкне пташка -- світом нудить,
Квіти криються тугою,
Ангел смерти нишком блудить,
Іде легенькою ходою.....

II.

Із гомоном дзвонів мішавсь,
Луною по світі пливе,
Дивуються верби старії:
Що там гуде?

І віти у низ похиляють,
Шепочуть тихенькі слова,
Питаються вітру у полі:
Хто там рида?

А шелест їх листя світами
Луні на взаводи іде,
Із неба, що вкрите вітрами,
Сльоза паде.

І будяться пташки у лузі,
З просоння розказують сні:
Що там попід тином конають
Чийсь сини.

Зжахнулися квіти у полі,
Листочок у цвітів дріжить,
А вітер тихенько шепоче:
Цить — серце — цить!

Поміщуйте свої оголошення в „Українському Скитальці“, який є найбільше розповсюдженням між українською еміграцією в Європі й Америці!

ДМИТРО В...

Повстанці.

I.

Весняний вечір... Тихо... Город спить, дримає...

На небо виходить місяць погуляти. Моргають зірки, усміхаються. Дражнять старого діда, залицяються.

Стрепенулися. Жах... Дві впали.

Під лісом лава людей копає ями. Між ними дві жінки. За ними смерть, узброєні солдати.

— Послідній раз! — шепчуть листочки.

— Вічна пам'ять! — голосить вітрець і ховається в глибину ліса.

Ба, ні ще. — Бий! — виривається з людських грудий.

— Бий! загуділи дерева.

Свист рикалів...

Поторочені лица... кров... утеча людей.

II.

Ніч добігала кінця, конала.

Сіріло... Дніло...

Родився день.

Туман ховався по очеретах. Рістна будилася. Вмивала личко чистою россою. Пташечки пурхали, ранню молитву відмовляли.

В печі догоряв огонь. Його послідні лучі бігали по полу, людей будили.

Не змогли... Задрожали... Згнували...

А в куті шептали тіни. Радилася. Ділили одіж людей.

Скінчили... Піднялися... В їх руках блиснули сокири...

Ступали до людей...

Мент і...

Бренькіт шиб...

Галицька стежа.

*

Стежа відходила.

Перед нею ясне сонце й тернистий, непевний шлях боротьби.

За нею пімста... Діло повстанців... Хата у вогні і трупи бандитів.

РОМАН КОЛТУНЮК.

З кліщів смерти.

(Продовження.)

Тут уже наглядно можна бачити, що щойно перед кількома годинами йшов завзятий бій. Гарматними кулями поломані дерева наводили здогад, що се сталося перед хвилиною, бо зовсім біла краска дерева ще ні трошки не була потемніла. То тут — то там лежать убиті. По більшій часті — Поляки. Лежать майже зовсім нетронуті — лише крісів та набійниць у них уже нема. Для нас сі річі тепер цінніші, ніж усе инше, — тому ніхто з нас і не дивується. Де-не-де можна побачити й наших стрільців. Лежать зі спокійним, лагідним виразом лица — в декого немов якась щаслива усмішка застигла раз на усе на устах. Вони до останньої краплини крови витревали на свому становищі, свято виповнили обов'язок супроти вітчизни та народу, бо віддали за них усе, що могли й мали.

Онтам лежить убитий польський жовнір. Кров, що струмочком спливала йому з чола, засохла й оставила по собі темно-червоний

слід. Ще лиш трошечки сочить із маленького отвору в чолі та багрить зелену траву. Він зовсім молодий — сказати можна дитина: лице ніжне, випещене — руки, які ніколи не знали праці. З відзнак на військовім однострою догадуємося, що мусить бути старшиною. З кишені, мабуть при паданню, висунулися папери та його записки й лежать тепер біля нього розсипані на землі. Увагу звертає книжечка, а радше зшиток у синіх окладинках і з печаткою. Дивимось — се його військова книжка. Є написане його ім'я і назвико, степень, частина та звідки родом. Було там читким чорним письмом написано: Познань. Лють та рівночасно і внутрішнє задоволення проймає душу на вид сього. Мимоволі тиснуть на уста питання: Чого йшов він сюди на наші подільські лани? Ради якої ідеї, ради якої цілі?! Чи може й у тебе був лиш сей один клич „од моржа до моржа“?! Коли так, то слухна заплата стрінула тебе. Бо ти самий щойно скинув із себе пута неволі, а вже другому хочеш їх наложити. Твоя рідня, батько, мати, брати й сестри далеко відсія п'яніють щастем волі — а ти лежиш тут мертвим. За хвилину закопають тебе глибоко в сиру землю, немов розбашаку, що, вибравшись на грабунок, по дорозі самий згинув.

Посуваємося вперед поволійше, бо дорога сильно знищена. Багато війська мусіло перейти сею дорогою в останніх днях, коли змогли за так короткий час полишити по собі такі сліди.

Було вже добре зполудня, коли ми вкінці приїхали до Яблонова—Сухоставу. В Яблонові перед двором всі ми задержались. Далі йти вперед будо немислиме. Така велика маса війська нагромадилась у сих двох місцевостях, що, здавалось, одній людині перейти неможливо. На всіх подвір'ях, городах, по садах, на зарічках, на всіх вулицях і дорогах було лиш військо й військо. А нові сотні, куріні, полки, батерії усе надходили й надїжджали.

Саме переходять куріні отамана Долуда. Їх не називає ніхто инакше, як Долудівцями. Отаман Долуд зі своїми старшинами на самім переді, на конях. Смагливий, очи чорні, грізні, вираз лица рішучий, енергїчний. На голові чорна баранкова шапка з червоним денцем, мережаним золотом. На плечах чорна черкеська киря.

Пригадуються хвилі листопадових вуличних боїв у Львові. Се той самий Долуд, який був пострахом для Ляхів, яким матері Польки страшили своїх дітей, на якого голову Поляки визначували високі суми грошей. Іде задуманий, немов в усіх думках побивається кругом одної цілі. Вже з лица його пізнати, що се тип півдня. Родом із Херсонщини, старшина російської армії, у самих перших початках вступив до Галицької Армії разом зі своїм загоном ім. Гонти. Вже в перших днях листопада бачимо його в боях на вулицях Львова зі своїми смільчаками. Полишається в Галицькій Армії аж до переходу за Збруч. Відтак перейшов до армії Великої України. Підчас побуту Галицької Армії в большевиків був він шефом штабу партизанської армії ген. Омеляновича-Павленка. Після злуки армії ген. Ом. Павленка з українською армією, яка була по стороні Поляків, і обеззурження Галицької Армії Поляками він став командантом херсонської дивізії, яка складалася виключно з Галлчан. На сім становищі полишається аж до 31. серпня 1920 року,

до хвилі, коли останки Галицької Армії, які вкривалися під назвою херсонської дивізії, звели ще один смертельний бій під Косовом із відвічним ворогом-Ляхом, шукаючи опісля захисту на чехословацькій території. Отаман Долуд полишився при армії У.Н.Р. Се чоловік, який, коли не вповні, то бодай у части пізнав душу Галичан, зжився з ними та розумів їх. У той час, коли галицькому стрільцеві-страдальцеві ганебно пльовано в лице словом „зрадник“, — отаман Долуд висловлював переконання, що Галицька Армія була й буде все вірна своєму Народови.

Галичани злучатся з кожним, хочаб зі самим чортом, коли в тім будуть бачити визволення України — були його слова.

Й се була правда. Для Галицької Армії не засоби освячували ціль, але ціль освячувала засоби. Для Г. А. кожда дорога, яка вела до ціли, була добра, бо лиш таким способом можна знищити ворога.

Далі йдуть його старшини — а там і куріні машерують. Всі в сталевих темно-зеленої краски шоломах, із тризубами на шапці. — Йдуть бисто, ритмічно — здається, лявіна котиться.

Також вони не можуть іти далі й задержуються. В Сухоставі команда І. корпуса. Там і поїхали команданти по дальші прикази. Опівночі знова чути грукіт гармат. Сильно, виразно — аж шиби дзвенять у близьких домах.

— Здається, що нині будемо мати бій — говорять стрільці між собою.

Вулицею з Яблонова йде якась батава. Військо-не військо, цивільні-не цивільні, годі пізнати. Идемо в ту сторону, щоб розвідатися, хто се. Може — полонені Ляхи! Зближаємося; їх більше 200. Разом із ними йде двох наших підстаршин. Колиб полонені, так булаб більша сторожа. Питаємо: Хто се? -- Ведемо до корпусного вишколу добровільців із Яблонова. Хто з них іще не був при війську, так там його трохи підвчать — а котрі вже були, дістануть кріси в руки й підуть негайно на фронт — звучить відповідь підстаршини.

Є хлопці молоді, є старші, ба навіть і зовсім старі дядьки. А у всіх лице бадьоре, радісне, в очах запал і завзяттє. Дивишся, і здається, що се сон, що се казка, що се немов якийсь привид.

— О! се той вічний революціонер, про котрого співав Франко — відавався один зі старшин.

„Розвалилися руїни,
Покотилися лявіни,
І де в світі тая сила,
Щоб в бігу її спинила,
Щоб згасила мов огонь
Розвидняючийся день? ...“ —

Докінчує инший зі старшин слова Франкового вірша.

В душі виринає сумнів, диктований здоровим розумом. Чи настарчимо ми стільки крісів та набойв для тих усіх людей? Про одержу нема чого журитися. Тепер літо, й від біди можна босому йти до наступу. Харчів теж вистарчить бо що село — то харчовий склад, що хата — то полева кухня. Нарід своїм дітям не дасть погибати в таку хвилю від голоду. Але кріси й набой!!

Наші курні на протязі двох днів походу збільшилися у двое та де лиш був який кріс і набій, все роздано між стрільців. А з галими руками чейже годі висилати людей на неминучу смерть. За них треба буде зложити рахунок перед своєю совістю і перед українським народом.

— Крісів, набой! — виривався з душі голос розпуки. Коли будемо мати їх доволі, то протягом двох тижнів стоятиме півмільйонна армія, яка своєю посвятою та геройством здивує цілий світ. Для неї не будуть страшні ні Поляки ні большевики. Її побідні полки стануть над берегами Висли й у підніжжя Кавказу.

Та був се голос „вопіючого в пустині“. Невблагана доля була мовчазна, немов німе прокляте, непорушна, мов скеля. Легковірний світ повірив брехням ляхким та вважав нас лиш за банду розбишак-большевиків, а сусідоньки добрі лише ждали тої хвилі, коли в нерівнім бою український нарід захлещеться власною кровю та віддасть зі своїх грудий послідний віддих, щоб відтак над його трупом справити собі сиду тризну.

Та якжеж страшно помилилися! Сей труп ожив, пробудився і набирає сил Титана, з гнівом та пімстою скидаючи зі себе наложене ярмо неволі. Паляться двори, падають стріли, кров ворожа ллється на землях короля Данила і Ярослава Осмомисла. Дух Богуна, Гонти й Залізняка злинув на Галицьку Землю. Брязкіт зброї чути в найдалших закутинах, кривавий, завзятий бій кипить нестримно. Ворог скаженіє, лютує, пиниться зі злости, табори смерти наповняє невинними людьми — та несила здусити гнів народу. Дванадцята година вибила — час порахунку прийшов.

Збірка! — гукає команда. Всі спішать на свої місця. Перехід на гостинці вже зроблений. Одні батави рушили дальше вперед, інші зійшли на боки. Наша бригада одержала приказ негайно відійти до села Мшанець, що лежить на половині дороги Тербовля—Сухостав. Стоймо ще хвилину на місці, щоб першим перейшов наш полк артилерії. Він мусить бути як найскорше на становищах.

Чвалом переїздять батерії, одна за одною. Зручно виминають перешкоди. Скрипіт коліс змішався з гуркотом гармат, який щораз-то більше нагально доноситься з півночі, — глушить вуха, так, що не чути ні слова бесіди сусіда. Настрій у всіх змінюється. Кождий відчуває, що там на півночі ворог борониться завзято, безпощадно та що треба чимскорше дати там поміч. Ніхто не в силі представити собі стану душі бовевика в таку хвилину, коли її самий не пережив. У нутрі щезає почуття милосердя, помилування, любови, а виринає лиш одна жадова мести-крови.

Чи розумієте ви, що душа в такій хвилині може шукати захисту, що їй тісно всередині, що вона рветься наверх, волі просить, що її тисне щось, давить, дусить? . . .

Вперед рушають теж і батави піхоти. Перестав падати дощ, зникли хмари — лиш сонце своїм промінням пестить лагідно землю, немов мати дитину. Сотня за сотнею спішить скорим кроком вперед. Десь на чолі батави чути звуки бадьорої пісні:

— Батьківська славо, ведиж ти нас,
У бій кривавий підем всі . . .*

З початку серед гамору можна розрізнити ледво арію пісні, по хвилині підхоплює її сотня за сотнею і гомін пісні лунає далеко-далеко та тихне в безмежній далечині. —

По хвилині видно далеко перед нами на горбку баню церкви в Мшанці та хрест позолочуваний, в якім ломляться проміння сонця і, відбиваючись, сліплять око. На право й на ліво від нас чути гарматно стрілянину. Се 9-та бригада першого корпусу, на самім правім крилі Галицької Армії, зводить бій з ворогом, а з ліва частини другого корпусу здовж Серету нестримно женуть наїздника.

Була година четверта зполудня, дня 10. серпня, коли всі батави задержались у селі Мшанець.

Село Мшанець розложене в долині, на половині дороги між Теробовлею і Сухоставом, так, що коли доїдеться аж до самої долини, можна його оглядати. Не велике воно, та війною майже незнищене. Під словом: незнищене розумію, що воно не спалене, бо де-ж в бодай одно село на Галицькій Землі, яке не зазналоб воєнного лихоліття? Коли глянути на північ, то по лівій, нашій стороні тягнуться над Серетом ліси, які синіють у далечині. З сеї сторони поземелле досить філясте, так, що оком годі далеко доглянути. Зате з правої сторони видно все, немов на долоні. Ген там село Іванівка, в якій видніє понад усі хати ляцький двір, критий черепиною, дещо на південь Йозефівка, Лозівка, Говилів, а майже зовсім позаду нас Хоростків. Ген далі на схід око спинається також на лісах. Зараз недалеко гостинця тягнеться залізничий шлях: Чортків — Копичинці — Теробовля — Тернопіль.

Оттам перед нами далековидом можна доглянути ворожу лінію, яка біжить горбками перед Теробовлею до села Іванівки й далі на схід та на захід. Із горбка за селом видно мов на столі три полки артилерії, що стоять на боввих становищах. Зовсім на переді лежить наша розстрільна, вижидаючи приказу кинутись на ворога. Покищо тріває артилерійська підготовка. Розвідчики донесли, що ворог стягнув підкріплення, окопався сильно й задумує на сім місці здержати дальший наступ галицьких військ. Ходить головно про здобуття села Іванівки, яке сильно обсажене ворожим військом. По заняттю його ворожа лінія буде приневолена податися взад.

(Конець буде.)

П. В.

Волинь під військовим зарядом Галичан 1919 р.

(Продовження).

Сеї і подібні виладки були дороговказом у цілій моїй діяльності. Населенне зражувалося само, що йому долягає, чого бажало, а чого побоюється. Дещо трудности спричинювала нам заборона виходу поза ограничену вечірню годину. Приловлені стежами підлягали грошовій карі. В один із перших вечерів збудив нас уже досить пізно четар Головин, що мав службу чергового старшини й вертаючи а перевірки велізано-дорожньої сторожі, стрінув і придержав

молодого чоловіка, що ніяк не дав завести себе на головну варту, де містилося поготів'є. Головини забрали в першій роззброєнню пістоль і тому носив він крісик, у згаданий одначе вечір не мав нічого більше зі зброї як лише порожню скіряну з пістоля похву, що далі висіла на поясі і служила сховком на металеву папіросницю. Зірвавшись з просоння і зробивши поспішно світло, побачили ми перед собою здорового парня й четаря Головина, що все ще держав витягну до нього папіросницю, наче спрямований до вистрілу пістоль. Четар став розказувати, як то він блиснув перед самим носом парубія лискучим предметом і крикнув: „Три кроки переді мною, а ні, то стріляю!“ Арештований мусів слухати, бо не міг у ночі спостерегти своєї помилки. Йшов покійно аж на наше приміщення і тепер стояв здивований перед нами, чекаючи рішення. Ми насміялися з небувалого видовища, а смільчакови порадили переспати сю ніч зі стрільцями на поготів'ї за опір.

В кілька днів по прибуттю до Радивилова наспіла до нас чутка, що генерал Курманович, Начальний Вожд У. Г. А., розв'язав фронтову групу полковника Захарієва, який приїхав зі своїм прибічником сотником Цяпкою до Бродів, ніби для формування нових відділів. Невдовзі по сім явився дійсно в Радивилові якийсь пан, високий, довговусий, у наддніпрянській ноші й забажав оглянути склади. Представився: „начальник штабу сотник Цяпка“, а мені зараз пригадалися ілюстрації і пісні в співанках УСС. До Радивилова приїхав новим величавим автом. Розмову провадили ми властивим йому патетичним стилем. Мав охоту на деяке знаряддє, як: вози, полєві кухні, скоростріли та инше добро для відділів, які мали бути сформувані, але я рішучо відмовив, справляючи його до О. В. К. Золочів. У часі розмови надбїг задиханий телефоніст і зголосив, що товпа спинила на залізничім двірці посилку воєнного приладдья, що відправлялося через Радивилів до Галичини, а саме до брідських гуртівень. У мить стрівожено обі сотні і скоростріли, а тимчасом я взяв із головної варти стрільця з крісом, попросив у сот. Цяпки авта й поїхав на двірць.

Транспорт стояв готовий до відїзду. Паровик пирхтів і порскав парюю, наче нетерпеливий верховець. Перед уходом до двірця стояло біля 30 осіб і горячо щось обговорювали, а побачивши мене, зараз замовкли. Стрільця оставив я з крісом берегти авта, а сам накинувся на „дижурного по станції“, чому не відправляв потягу.

— Нічого не вдію — оправдувався він — товпа заборонила.

Деякі службовики перестерігали мене шепотом, що виставлені вже і скоростріли, та всміхалися злобно, коли побачили, що я прибув автом з одним лиш узброєним стрільцем. Начальник двірця нарікав переді мною на влізливу публику й кинув підозрінне, що п'ятнадцатка Наддніпрянців якогось „окремого залізничого відділу“, вислана з Рівного до охорони залізничого двірця, веде провід у цілій підбурюючій агітації, щоб не допустити до перевозу майна, а поділити його на місці між себе.

При телефоні стояв на варті як стійковий наш стрілець. Я получився зі сотнями й порозумівся з четарем Одовійчуком по німецьки, коли малаб вирушити на двірць підмога. Аж тепер

вийшов я перед двірць до бундючних опонентів. Розступилися і взяли мене в середину. Половина з них була при зброї . . . Всі кидали очима на високого чорного мушкетера, який мабуть кермував цілим гуртом, бо чорна його кучма була найбільше перекривлена. Я відрухово відімкнув скіряну похву свого пістоля і гукнув на команданта потягу. Явився якийсь підстаршина з невеличким гуртком стрільців і випалив за одним духом жалобу, що в ночі викрали з потягу багато річий. Із вигляду був се безперечно старший австрійський „фельдвებель“, але сього роду, що по зложеній присязі служив вірно й повним неустрашимо службові обовязки без огляду на небезпеку. Доказом сього відвічальне завдання провідника потягу, який він без перешкоди допровадив до Радивилова. Йому поставив я в острій формі кілька запитів та згнів за се, що не допильнував майна та що так довго вистоює по двірцях. Гурт „свободних громадян“ усміхнувся, бо в цій справі найменше завинив провідник потягу. Та положення треба було направити й то негайно. Палячі кляли, що дерево — ізза нестачі вугля — допалюється і нічим буде доїхати до Бродів. Я рішив полагодити справу без війська. До тридцяти людей не оплатилосяб виводити дві сотні, а знов замалий відділ не дави ради кільком навіть авантюристам, якщо вони скрилисяб по сусідніх домах. Не звертаючи й далі уваги на гурт, звернувся я строго до команданта потягу:

— Папері! —

Мигом витягнув підстаршина подорожні документи й подрібний спис приладдя. Все було в порядку. Через плечі заглядали до паперів деякі з гурту, але у вичікуванню мого рішення заховади мовчанку. Здалека приглядався нам безрадний „дижурний по станції“ і начальник двірця. Я старався прибрати як найгіршішу поставу. Лицем звернувся я так, щоб не спускати з очей чорненського ворохобника й zarazом провідника юрби.

— Нащо ви ще чекаєте? — звернувся я до команданта потягу — папері всі в порядку, підписів і печаток не бракує, і як сміли ви задержувати так довго потяг? —

Останній запит спрямував я одначе до залізничної обслуги. Здивованнем викривились їх облича. Перед хвилию говорили ж вони мені, хто і в якій ціли потяг задержав . . . Та, щоб не допустити до зайвої балачки, мусів я остатися при слові принайменше так довго, доки не відіде потяг, а поставлена перед довершеною подію юрба може тоді жалітися мені, скільки сама схоче.

— Всідати! — дав я приказ провідникові потягу. Підстаршина кинувся зі сторожею до найближчих тягозовів. Палячі замешталися.

— Відїзд! — гукнув я в напрямі палячів. Зашипів паровик, вкриваючися клубами здержуваної пари, пчихнув стовпом диму раз і другий і потяг став прискорювати перед нами дефіляду своїх тягозовів, віддаляючись у напрямі Бродів. Се було ділом одної-двох хвилин. За весь час держав я руку на рукояті пістоля і слідив юрбу, що стояла мов скаменіла. Мої розпорядження видалися одначе їй такі самоозрозумілі, що втручатися не мала відваги.

Така то вже вдача нашого простолюддя. Коли хто введе його на нове діло, так треба тоді стояти біля нього з постійною пригладкою і принукою. Одно слівце вождя цілої ворохобні — й мої прикази могли б бути переведені не инакше, як силою. Та він сам, сей чорненський парень, начеб забув на свою ціль, розділ „народнього добра“.

З полекшою розійшлись залізничники. Воліли мабуть приглядатися з далека, як видістануся з гуртка „горожан“, що все ще стояли довкруг мене.

— Чи ви не маєте вже иншого діла, як задержувати потяги? — зачав я, щоб перервати мовчанку. — Чи ви не знаєте, що через се можливі лиш опізнення, а навіть зударення. Чи ви знаєте, що потяг мусить відійти до свого місця призначення, хочби не знати що? Яб хотів, щоб се було в послідня! — не докінчуючи речення, подався я до авта.

— Та й ви, щоб уже раз забралися, звідки прийшли! — почув я за собою.

Мов громом ражений став я й обернувся. Пістоль опинився в правій руці. Вправді майнула в голові думка, що ліпше було б сього викрику не чути, се-то прокинутися, начеб не до мене був звернений, але тепер стояв я вже один перед трицятьма, по більшій часті узброєними людьми і треба було на щось путнього рішитися, бо одна невикористана хвиля могла спричинити нещастє.

Площа перед дворцем опустіла. Оподалік остався лише стійковий з мого залізничого відділу. Дальша стійка зникла за рогом будівлі . . . й за хвилю чути було вже з сеї сторони команду сторожевого відділу. Се старшина брав під зброю залізничу сторожу, що по виставці численних стійок чекала у вартівні на їх зміну, а тепер готовилась до розправи.

— Хто се сказав? — звернувся я до гурту.

Силою лиш панував я над собою, щоб не дати пірвати себе бовзовому ошоломленню. Бо одна краплина пролітої крови булаб знаком до боротьби на життє і смерть, завзятої боротьби одних і тих самих Українців, поріжнених довголітнім розмежуванням австрійсько-російських граничних стовпів.

Юрба збиралась у тісний гурт і стала бентежитися. Поодинокі „герої“ змінювали очевидячки місця. Се означало, що бовве завзяте уступає місця „раболіпію“.

— Хто се сказав?! — спитав я вдруге і прямував на товпу, зводячи в її сторону пістоль.

— Та то котрийсь пошуткував навроно — далося чути з юрби — та се шож, ми-ж нічого . . . —

Значить, виграна по моїй стороні!

Я міг іще жадати видачі чорнявого ватажка, бо був певний, що се його були слова. Але треба було й міру знати.

— В сій хвилі мені розійтись! Як іще щось подібне лучиться, то гірко прийдеться вам відпокутувати! —

Я сховав пістоль і ждав. Товпа стала мовчки розходитися. Залізнична сторожа, що вийшла була вже з наложеними багнетами з вартівні, завернула назад. Здержана в почекальні публіка за-

роїлася на площі, залізнички заметушилися „діловито“ біля своїх „нетерплячих проволоки“ діл.

Я сів у самохід і казав їхати до приміщень, де вже дійсно нетерпеливився сотник Цяпка. Обі сотні стояли на своїх подвірях готові до походу. Чекали лише на приказ. Сотник Цяпка розвивав найрізніші пляни, як найлекше здобути Львів, а йому відповідав у ряди-годи четар Одовійчук, стоячи біля телефонічного апарату, що лучив приміщення з залізничним двірцем.

Сотні одержали приказ вернути до буденного заняття. Вислали лиш озброєну чету, щось наче доказ для Радивилівців, що мої погрози можуть мати вигляди й на здійснення. Та чета мала лише перейтия містом, відвідати залізничну сторожу й вернути.

З полагодження цілої справи був я дуже вдоволений, бо перший виступ Радивилівців був їх-же програною, і такою, що остереже їх і на будуче, бо коли осмішилася юрба, то що говорити про чорнявого мудрагеля, що мусів іще в додатку зносити десь усі насмішки, докори й лайки своїх співзаговорників. Се уявляло собою добрий початок, бо вістка про невдачу смільчаків рознеслась миттю по місточку й околиці, чим далі, тим із більшими пояснюваннями й додатками, а селяни все голосили, що повинуватимуться лише „твердій владі“.

Галицьке стрілецтво, що йшло з недовірем і упередженням до Радивилова, як до гнізда ворохобників, зжилося з середовищем і було навіть задоволене, бо до одержуваних із брідської пов. команди пайкових харчів діставало значні додатки з місцевих складів, а я поробив ще заходи, щоб до звичайного низького льову галицького стрілецтва виднати від Д. С. В. С. через О. В. К. заграничний додаток, так, як одержували колись, ідучи на Україну, австрійські жовніри. Серед тодішніх обставин сей додаток бувби оправданий лише доріжнюю й обезціненням гроша на Великій Україні, бо по знесенню кордонів також „заграничний“ додаток мусівби змінити назву на „доріжничий“ чи який инший. — Хоч магазинування та інвентаризація майна не поступали, як слід уперед, то все таки через безнастанне оглядання складів ми запізналися доволі добре з їх змістом. Деякі більше потрібні річи ми вислали до Золочева, особливо стріливо, з якого найбільшим попитом тішилися „І. Г.“ набой до піхотних пушок, яких уживано в наших роастрільних на польському фронті. Потяги з дальших сторін минали Радивилів без перешкоди. Залога мала нагоду брати участь у численних аматорських виставах; одначе навчений досвідом попередніх сотень, поляшав я все половину залози в поготивлю, хоч сердечність наших Радивилівців не мала границь, а при кінці кожної вистави вислухували зібрані стоячи „Ще не вмерла“, яке грала місцева орхестра. Та не дармували й темні духи, хоч із початку вони були притихли. Серед стрілецтва ширилась агітація, щоб „вертали собі домів“, бо Радивилівці рознесуть нас усіх „на шматки“, видушать нас, як руді миші й т. п. Появились перші випадки втечі, а саме з сотень Наливайка, що перебуваю вже таку одну пригону. Щоб сьому запобігти, просив я в О. В. К. Золочів дозволу зорганізувати полевий суд. Наслідки були чудові. Смертні

вироски замінювано вправді на 25 різок для втікачів і місцевих агітаторів, та діяльність полевого суду була небавом зайвою, бо втеча припинилася, а місцеві мудрагелі лишили Галичан у спокою, коли за свої червоні проповіді виносили на спиці 25-різкові по-свідки. Вони не важилися вдруге заходити до стрілецьких приміщень. Місцевій команді поручив я поробити заходи, щоб зукраїнізовано вивіски. Злоба чи неучтво спричинили, що виходили самі дивовижі. Українізовано по своєму, оправдуючись, що се по українськи, а не „городському“, яке нібито ріжнлося від українщини сільської. Та коли хитрунам довелося перемальовувати вивіски й написи по кілька разів, то й мова стала появлятися на них чиста, а нерідко приношено розмальовані дошки і бляхи до місцевої команди, щоб на місці довершити поправки. Хитрі „комерсанти“ вважали себе все таки горою, значить, не далися Галичанам перехитрити, бо кожду вивіску лиш обертали, сподіючись, що колись ще й руські написи, обернені тепер до стіни, побачать світло дня.

Зарядження повітових комісаріятів (цивільної влади) полишалися по більшій частині на папері. Нам не було пильно братись до переводження їх у життя, бо своїх справ мали подостатком. Та не минула й нас покуса. Волосна управа одержала приказ перешкодити самовільній вирубці ліса, бо деревом стали торгувати, хто захотів, робили собі припаси й нищили ліс так наглядно, що дійсно можна було побоюватись повної руйни. Я видав приказ переловлювати фіри з деревом на торговіці, коли візники не викажуться посвідкою громадського уряду, що привезене дерево є їх власністю. Посвідок очевидно ніхто не мав і дерево доводилося в більшості випадків конфіскувати. Та не нашого селянина перехитрити. Стежі стали небавом доносити, що дерева ніхто вже не возить, хоч вирубка ліса триває далі. Волосна управа повідомила, що дерево продається на місці й розвозиться його по селах, оминаючи старанно Радивилів. Означивши докладно день, коли вибирається найбільше селян по дрова, попросила волосна управа в Галичан помочи. Я вислав сильну стежу до ліса, щоб нагнала рубачів домів. Та сим разом я перечислився. Вправді фіри втікли перед стежою, але в ліса вийшли селяни з крісами, окружили стежу й роззброїли її. Під вечір стали стягатися стрільці одинцем, вмучені, а деякі й потурбовані. Селяни персказали через них до „командіра“ пересторогу, щоб не пхався до їх діла, бо вони небавом і до Радивилова заглянуть. Щоб вияснити їм шкідливість такої безпощадної вирубки ліса, треба булоб цілої кадри інтелігентних сил, а рівночасно і значнішої збройної сили, яка охоронялаб державне майно й винуватих покарала на місці. Про відплату селянам годі було й думати. Добре, що обійшлося без жертв, лише кріси так і лишилися в селян. На думку селян ліс належав також до „народнього добра“ й тому кождий старався захопити, скільки міг та й був переконаний, що другий, не чекаючи, випередить його. Відніци помагали возити багатшим, щоб одержати коні на привіз. Ліс щирився чимраз більшими просторами зрубів, наче вискаленими до оборони зубами, та його рубали безпощадно далі... в ім'я „свободи“!...

Про цілу подію написав я у звіті до О. В. К., додаючи від себе, що справа маловажна, яка для нас полишиться без наслідків, а про ліс нехай подбають місцеві чинники самі.

Небавком по тім приїхав до Радивилова редактор „Золочівського Слова“ М. Біляч. Редагування переняв по нім М. Голубець, а О. В. К. поручила хорунжому Білячеви розглянутися в мому районі, чи не вдалосяб заснувати нового часопису для Волині, який хоч у часті влекшувавби сповнення вложеного на нас завдання. Та з сими гарними мріями довелося редакторови чекати аж доки не перенесемось до Дубна. А що там ще й далі стояв І. волинський полк, наш побут у тім місті був зайвий, а навіть шкідливий з огляду на можливість нових непорозумінь. Тому я був на всі налягання і просьби глухий, лишаючи те все часови й випадкові, найліпшим у таких обставинах союзником. Радивилів обходився без часопису. Оголошення, обяви і прикази бито в кількох примірниках на машині й розліплювано на стінах гостинниць та телеграфічних стовпах — а до сього було досить місцевих урядовців і машин. Село треба було покищо лишити волосній управі, якій я припоручив повідомляти старостів про ціль і хосен нашого приходу, але в більший успіх такого повідомлення я не вірив і сумнівався навіть, чи й часопис сповнивби, як слід, своє завдання. Щодо сього мав я аж надто багато причин. Щодня майже увиחалися потягами післанці з найрізновродніщими часописами, відозвами, оголошеннями, програмами, програмками, і брошурками та однодівками найрізніщих напрямків. Частину полишали вони до розпродажі на зел. двірцях, дещо передавали для моєї залоги, а решту розкидали між народ без розбору, добору і пляну, аби лише збутися тягару. А хто знає скількість українських партій, їх взаємне недовіре, ворожнечу та безпощадну боротьбу, хто мав нагоду вглянути у спосіб такої боротьби і в неперебірчивість засобів, особливо, коли ходило про поборювання кабінету, в котрім якась партія не була представлена — сьому стане зайвим пояснювати, на скільки і в якому напрямі така „література“ (а так воно все називалося) могла просвітити й освідомити народ. Засобів безоглядної боротьби вживано й за гетьмана, але тоді уважалося його спільним ворогом усіх українських партій. По поваленню гетьманського режіму не завагались українські діячі кинутися у вир партійного шалу — без огляду на те, що здобутки не були ще, як слід, закріплені та що вороги тиснули з усіх сторін. Хто хотів читати пильно звідомлення, бачив се ясно, хоч невдачі або безвиглядність фронтвих зусиль подавано здебільшого лише натяками; та й то появлялися зараз лагодячі вістки про успішний хід оконченої ліквідації білогвардейських, гетьманських відділів, про багатонадійні переговори з Французами в Одесі, про Трудовий Конгрес, а вкінці і про танки з фіолетними, осліпляючими лучами, яких уживатиметься найперше в Києві. Всім були ще в тямці недавні події. Похід Австрійців і Німців на Україну і їх катастрофальний розгром та повалення всесильного гетьмана. Діялось се на очах і при співпраці народніх мас, тому й казці про фіолетні лучі годі було не вірити..., а врешті, як у те не вірити? От у київських

часописах була пересторога і спосіб, як берегтися від сих лучів: падати ниць і лежати на землі на ніщо не придається, найліпше скриватись у щільно замкнених пивницях і не показуватись на вулиці. Сі фіолетні лучі були тоді вершком дневникарської винахідливости. Схвилювані читачі сеї дешевої, бо безплатної, але обов'язково свіжої „літератури“ могли спокійно мріяти й уявляти собі у наших стіп усіх клятих ворогів і то легким способом: „лучами“ й кінець. Фантастична повість Зелігера „Синя фльота“ не видержувала порівняння з українськими „фіолетними лучами“. І коли мені доводилося чути тоді балачки різних сільських та маломістечкових ліпшезнайків, — то одинокою їх журбою була непевність, чи не осліплять „лучі“ попри ворогів і своїх. Не бачили бідолахи, що наші були засліплені й без „фіолетних лучів“ і трапили марно сили на внутрішню суматоху, на вічне „формування“ й „розформування“. Між нами в Радивиліві думки поділилися. Де-хто з моїх старшин висловлював думку, що ми Дубна й оглядати не будемо. Інші знов, по старому, були нетерплячі і рвалися до їади, хочби й зараз. Наші приміщення були невігідні. І хоч стрільці мали чудовий харч і мало занять, то все таки почали один по однім голоситися до місцевої лічниці. Небавом число хорих зросло поважно, тому я звернувся до О. В. К. з проською негайно вислати мені обіцяні сотні. Між стрільцями в радивилівській лічниці були й такі, що не на лічення прийшли, тільки полежати. Оглядини відбувалися лагідно, а тутешні лікарі не могли рішучо заперечити хвороби, коли стрілець упевняв, що він дійсно хорий. Я поручив управі лічниці перевірити стан здоров'я всіх стрільців і лишити на лічення лише таких, яких по кількох днях можна вже булоб ужити до служби. Здорові мали вернути негайно до сотень. Поважніше хорих порішив я вислати до золочівських лічниць, щоб не збільшувати непотрібно мого стану. В тім часі відкрив я в сусідстві склад прегарних сідел і иншої упряжи для кінноти, яких недостача становила одиноку перешкоду при творенню кінноти в Золочеві. Багато дечого порозтягано, а те, що лишилося поручив списати й відіслати до О. В. К. На щоденних заняттях проходив нам час. Місцевої інтелігенції — крім Мацюка — майже не було слідно, а з урядовцями, залізничниками й почтарем зносилися ми тільки в службі. Видно, що їм було се вигідніше, бо не знали, хто по нас обійме Радивилів та що тоді про нас говоритимуть. Лиш один бувший співак гостив нас радо. За чаем пересиджували ми в нього зимові вечері, а старий розстроений фортеп'яв замовкав лише час від часу, щоб допустити до голосу скромний і такий-же старенький аристон. Співак і його дружина, бавша артистка, бавили нас на цереміну переповіданням бездонного засобу своїх пригод і дотепів. Аматорський гурток проявляв у Радивиліві живіщу діяльність завдяки приїзшому акторови, старшині якоїсь сусідньої частини, та добір вистав не все був влучний. Тимчасом наспіла чутка, що до Бродів прибули в мою розпорядкисть ще дві сотні під проводом поручника Войткова. Отже була пора призадуматися, як здобути в своє посіданне Дубно, заняті Кременець і тимсамим обидва сі повіти. Сотні одер-

жали приказ затриматись аж до дальших вказівок у Бродах, щоб не обтяжувати радивилівського харчового стану та щоб могли хоч короткий час зайнятися вишколом. Сотні були одягнені також не по зимовому й тому я поробив старання, щоб доповнити однострой з брідських, привезених складів. Та й положення наше в Радивиліві було остільки трівкіше, що крім двох сотень (з третьою скорострільною) залоги мали ми вже і дві сотні запасу в Бродах. Усе наче промовляло за тим, що можна розширити діяльність. Та вибиратись до Дубна наосліп — не мав я охоти. Справу треба було повести так, щоб нас або запросили туди, або щоб наш приїзд до Дубна являвся konieczністю. Тому сей похід попередив цілий ряд ріжних приготовань. — Команду місцевої залоги передав я в цілости чет. Одовійчукови, що був рівночасно і командантом міста Радивилова; провід брідських двох сотень полишив я пор. Войткови, а команді міста казав виставити собі і хор. Білячеви явні прикази і як колись до Радивилова, так тепер пустились ми на розвідку до Дубна. Ходило головно про ствердження, чи І. волянський полк дійсно придержується большевицького напрямку, чи се може заколот гуртка осібників, яких можнаб усунути. Сю справу можна було розглянути тільки на місці й тому вибрався я сам, бо справа з полком узаляжнювала всю мою дальшу працю. Коли ми інкогніто всіли до потягу, представився нам вусатий добродій, лікар радивилівської лікарниці Шевченко. Саме ім'я збудило в нас тільки зацікавлення, що за гутіркою ми й не чулися, як минаючи двірць за двірцем, прибули до Дубна. Підчас їзди неопаленим потягом нам задубіли ноги, тому ми влетіли бігцем до почекальні і стали розглядатися. Перед двірцем і в кімнатах бруд і сміття. Доловка забита болотом і вистелена верствою лушпинок зі соняшникових сімьчок. Із двірця до міста був поважний шмат дороги й тому згодили ми візника-Жида. В половині дороги запросив візник ще якусь знакому Жидівочку-студентку й ми могли про дещо розпитати. Кімнату взяли ми в найближчій гостинниці „Париж“; вислухали терпеливо балачки власника гостинниці, очевидно Жида, та позбулися його саме тоді, коли він від оповідань перейшов до питань, які торкались таки нас самих. Ми уложили собі порядок роботи. По обіді мали ми вже бути освідомлені про склад і якість повітової і місцевої команди, й оскільки вдасться полагодити розвідку дотично полку, що містився далі за містом. Поспіх був бажаний з дуже простих, та все таки неприємних мотивів. Платня українських галицьких старшин залежала від степеня, а не від приділення згл. посади. І оскільки сих кілька сот корон місячно (гривна рівнялась тоді офіційально короні) виставало в Галичині, остільки на Великій Україні рівнялась та сума платні рядовика (без харчів і одягу), значить-досягала триста карбованців. Колиж узяти ще під увагу доріжнечу на Волині й охоту Наддніпрянців рішати все не на сухо, то ми мусли побоюватись, що зайвий гріш піде за два, три дні, а гроший з явних приказів не висталоб навіть на пиво обслуговуючим у гостинниці. По Дубні ми мали ще на меті Рівно й тому без віддиху взялися за діло. Без довгих короводів ми

дісталися до повітової команди Дубна, з якою разом поміщувалась також команда міста. Довгими, крученими східцями зайшли ми в якесь вузке, нечисте приміщення з безчисленними урядовцями, що сиділи перед пустими столами і, зівавчи, нудилися. Нас привяв якийсь молодий, надутий старшина, який представився підполковником. Називався Харук. Стояв у кімнаті з білою кучмою на голові, а золоте перехресте на дні кучми вказувало, що вона старшинська. Харук заступав на час відсутности повітового команданта, поручника Варейчука. Прибічник повітового команданта, чорнявий, довговолосий старшина був командантом міста. Коли ми представилися й розглянулися між семи новими людьми, порішив я довідатись дещо про обі сі команди. Харук не дав себе двічі просити. Поручника Варейчука представив мені як сприяючого місцевому населенню большевика, що ніяк не дасться намовити до рішучих виступів, а радше ще й населенню в дечому потурає. Таке обвинувачення легко було кинути, бо Варейчука не було, отже нікому було боронитися. — „Так чому ж ви не зробите з сього ужитку?“ — спитав я Харука. У відповідь почув я, що він писав уже не один донос до житомирської губерніяльної ради, але без успіху. Далі я довідався, що посада повітового команданта належить властиво йому, Харукові і його приділено в тій цілі як підполковника до дубенської залоги, лише губерніяльна рада зволікає з його іменованнем. А він їм, сим непокірним Волинякам, показавби, що то значить влада. Він провчивби всіх і завівби за одним махом лад та порядок. Бундючність сього молодика і його охота зайняти таку високу й відповідальну посаду якось не відповідали цілій його поставі. На його обличчю малювався дитинячий, задирилий вираз. Степень підполковника — при відсутности ще й відповідних відзнак — звучав у відношенню до його особи, як назва генерала серед розбавлених „у військо хлопчиків“. — „Ви підполковник російської служби?“ — не втерпів я, щоб не спитати. Підполковник змірив мене недобрим поглядом і відповів: „Ні, я російський корнет. Степенем підполковника наділив мене батько Петлюра за хоробрість при заняттю Ківа по поваленню гетьмана. Тут мусів я вислухати цілого оповідання про його подвиги під Київом. Зате про місто Дубно з повітом не багато міг сказати. Переповідав лиш се, що я уже давно чув; жалівся, що нікому припинити большевицьку агітацію в околиці, що населення жне собі своїм світом, розпорядків української влади не слухає, вирубує безпощадно ліси й відмовляється складати зброю. В околицях бушують численні ватаги рабівників, що утруднюють усякий рух, сіючи пострах на цілу Волинь. Се замішання використовує ворожий чинник, щоби представити в лихому світлі українську владу і протиставити золоті „свободи“ й безконечні гаразди, які настануть із приходом червоної армії. — Пізнавши в сей спосіб сього, як він себе радо називав, „штаб. старшину“, я порішив використати його палкість для своїх плянів. Розмову повернув я на перший волинський полк. Усі присутні заявили одноступно, що козакі сього полку нічим не рижняться від большевиків. Під тризубом носять червоні кокардки й цілим полком управляє козацька

рада. До рівенської полевой квартири ставляться вижидаючо, знаючи, що проти них годі виступити остро вже хочби тому, щоб не викликувати замішання в і так уже неспокійному загіллі. Самого фронту боялися, прочуваючи, що візьмуть їх там під нагляд і перша спроба виявити „свою волю“ змелаб їх з лица землі. Про Павлюка та Борового не сказали багато доброго. Перший без значіння, бо був забавкою забаганок товпи, другий покищо відсутній і зненавиджений, а третього, який повівби полк, як слід, не було. Та й не мов се діло було журитися полком. Мені він стояв хвилево на заваді, розкисаючи в Дубні під впливом шкідливих чинників і тому я не завагався висадити сей полк із сього багна. Зміна середовища могла навіть вплинути корисно на перший волінський полк, а колиб і був він уже страчений для української ідеї, то й тоді на фронті прискорилосьб ствердження дійсного стану. Тепер сей полк уявляв собою не остюю цілого загілля, на яке спокійно мігби опертися фронт отамана Оскілка, а навпаки — діяльність сього полку покривалася в цілости із заходами розкладового чинника, який стояв на стачовищі цілковитого заперечування української влади. Та все таки, щоб не кермуватися неперевіреними вістками від посторонніх осіб, порішив я переконатися про все особисто й заїхати до касарень, де сей полк стояв. У переїзді з двірця до міста бачив я військових, що вистоювали перед т. зв. сурмацькими казармами, але до них не зближався, щоб мене не пізнали. Заки попрощався з підполковником Харуком, мусів я втягнути його до співпраці. Начерк сих нових заходів був у мене вже готовий, тільки я не хотів ще зраджувати його Харукови, бо не бажав собі мати його командантом повіту. Сеї посади він певно домагавсьб за якубудь поміч, а після першого вражіння, яке він на мене зробив, я не то повіту, але й найменшого села в сьому повіті йому не повіривби. Та иншого виходу не було. Перед відїздом з Дубна мусіло все бути в порядку. Я попросив підполковника на бік і розказавши йому про все, попросив повідомити мене в Радивиліві, коли перший полк виїде на фронт, про що я буду просити отамана Оскілка підчас послухання. Харук зрадів. Він висловив побажання, щоби змінити дубенські командантські сьтні, пішу й кінну, що підлягали команді міста. Я обіцяв зайнятися справою вже сам у Дубні. Щоб оправдатись якось перед ним, подав я йому здогад, що на фронті 1. волінський полк буде корисніший, а по його відході наш прихід являтиметься конечним, щоб міське шумовинне або й бушуючі ватаги не заволоділи Дубном. Підполковник прийняв се без спротиву і згодився бути зі мною в постійному звязку. Багато користи від нього я не надіявся. Маючи приречення помочи, вернув я успокоений до гостиниці. З хорунжим Білячем зайшли ми опісля до якогось жидівського дімку на обід. Наш австрійський однострій звертав на себе увагу стрічних, а в часі обїду годі було позбутися дівчат, дочок господаря обїдної кімнати. Щоб нам піддобритися, вони стали хвалити австрійських старшин в часів Центральної Ради й гетьмана, а коли й се лишалось без успіху, стали наївно брати нас на допяти: „Ну, а ви хто такий будете? За чим, де їдете? Звідкіля?“

і т. п. За обід заллатили ми доровше, ніж у Галичині. Після того ми знов пішли до своєї гостинниці на нараду, що дали почати. Власник гостинниці стрівув нас дуже ввічливо, піднів аж під самі двері „номера“ і став, не знати чому, надскакувати біля нас. Певно, пронюхав, що ми були в повітовій команді, а на ввічливості він не стратить... Предкладав самоварчик із чаєм, та ми відмовилися. Відпочивши дещо, ми рушили повозкою у сторону сурматських казарм, щоб побачити цілий перший волинський полк. Стрічні козаки вказали нам якийсь гурт домів направо, де мала міститися їхня жовнірська рада. Цілковитий непорядок на подвірю і коридорах творив наче передсмак сього, що нам довелося побачити. В просторій кімнаті, з вистеленою сміттем і соняшниковим лушпинням долівкою, побачили ми завалені паперами столи, при яких товпилося повно людей. Одні сиділи на кріслах, інші на вікнах, або стояли, опершись до стіни, інші знова товпилися гуртками біля столів, розмахували руками й усі разом счиняли такий гамір, що годі було щонебудь зрозуміти. Лише кількох зацікавилось нами. Вказали нам „зводних“ членів жовнірської ради й ин. Доволі було побачити їх у сій просторій кімнаті, щоб переконатися, що балачка ведеться не про маловажні річи. Обговорювали певно політичні і фронткові події та критикували очевидно на-ліво й на-право, а при таких високих завданнях нікому було підмести, коли вже не вичистити долівку, коридори та подвіря. Раб, що став паном, не в силі зрозуміти, що йому лицьов робити, а чого ні. Він давньої роботи цурається, хочби вона була потрібна тільки для нього самого, бо робота ся, символ недавнього рабства, не дав йому відчуття торжества волі, яка настала. Нової роботи не вміє, хочби й хотів до неї взятися. І так поняття „свободи“ утожсамилося в більшості з поняттям безділля, вічного свята, забави, вживання... щоб лише як найдалше від праці, яка була для них прокляттям. Так представлялася нам „свобода“ в сій гамірній кімнаті... Ми ще оглянули казарми. Лише деякі мали вікна, інші наводили своїми порожніми, чорними отворами вражінне пустки й безладдя... Гуртки козаків вибухали час від часу голосним реготом. Походили звільна та шукали розривки, бо й вічне дармування проїється. А роботи були повні руки на кожному кроці. Щоби привести свої приміщення до порядку, треба було кількох тижнів пильної праці. Та хто й кого до сього приневодить? Зачне домагатися сього старшина, то виберуть иншого, стане мішатися в се „жовнірська рада“, то „до чорта їх“, вибереться також инших, що шануватимуть „свободу“. Ми повернули до Дубна й лишилися в гостинниці. Почали шукати за печатнею і папірнею або засобами часописного паперу, та без успіху. Виявилось, що Дубно — невдячне місце для видавання часопису. Заходили й до повітового комісаріату. Деяку діяльність проявляла там комісія для пропаганди, та її праця обмежувалась тільки до висилки нової „літератури“ на провінцію і то без розбору, якої і яких напрямків. — На другий день вчасним раном мали ми їхати до Рівного, до отамана Оскілька й тому поклялися скорше спати. Та тут замало було ще нашої охоти. З вечера не давала нам заснути вічна біганина по коридо-

рах, а коли в гостинниці вквіці втихло й ми стали засипляти, счинився новий гамір і до наших дверей стали немилосердно добиватись. „Занято!“ — кричав я з ліжка, думаючи, що хтось на підптку не попав до своєї кімнати. „Да патому то аткрой, что занято!“ — почулося ізза дверей. Не було иншої ради, як послухати. Показалося, що се міські міліціанти роблять провірку. Переглянули наші папері й кинувши оком на нас і по кімнаті, забралися. Третім засобом проти сплячки були неминучі в тутешніх підрядних гостинницях блощиці. Та вони хоч гамору не робили, тому відділивши для них дрібку своєї крови, чекали ми в півпросонню ранку. — На другий день поїхали ми до Рівного, до полевої квартири отамана Оскілка. Поки розглянулися по місті й найшли кімнатку в якомусь забутому, зайзжому домі, то і смерклося. До нашої кімнати попадали помилково час від часу новобранці, яких Оскілко віззав до військової служби. Над вечером пішов я на залізничий двірець, до потягу, де містився штаб і головна квартира Оскілка. З трудом пробрався я через стійки до осаула, який зголосив мене отаманови. Там радили мені зачекати, бо тепер в в отамана инші особи й на мене прийшла черга пізніше. Я скористав із перерви й пішов оглядати залізничий двірець. Усі почекальні були щільно виповнені народом. Потяги відходили неправильно й тому подорожні сиділи, вижидаючи нагоди. Найбільше було очевидно козаків, які найменше мали заняття. Фронтіві події обговорювано на кождому кроці. В поодиноких гуртах чути було відпустові мельодії гармоній, а де-не-де вертілися, витупуючи в танцю, козаки з піднятими полами плащів та закинутими назад кучмами. На двірці аж кишло від потягів. Зелізничники кидалися метко на всі сторони. Мабуть близькість полевої квартири додавала одним страху, инших підбадьорювала. Я вернув до потягу головної квартири і став у товаристві осаула вижидати привяття. Саме тоді не повелоса на фронтівім відтинку проти большевиків і слідна була біганина. З осаулом почав я балачку й довідався, що Оскілко дуже цінить Галичан і радо вживає їх до служби. Цілий полк Галичан і то молодих хлопців, повнив службу в самому місті, маючи деякі угодіння в одежі, харчах та платні. Місцеві, мало свідомі, мали нагоду переконатися про тверду владу, коли по 25 різках покидали всякий спротив і викрути, а ставали на службу без дальших нарікань. Командантом сього полку був якийсь Галичанин, поручник. Саме місто уявляло собою також цілу болячку в прифронтівій полосі. Немало було там Поляків, які спричинювали багато труднощів. Фронт був подвижний, тому шпіонажа могла відбуватись без труда. В часі ріжних переворотів перейшли військові склади до ріжних приватних підприємців, найчастійше до склепів та крамниць, де військові річи були предметом спекуляції. Доводилося стягати частини з фронтівих запасів і при їх допомозі загороджувано рівенські вулиці і провірювано всі скритки й закамарки, все з несподівано обильним вислідом. Находжено військове майно, якого походження власники не вміли чи не хотіли пояснити, тому все те конфісковано на вивінування військових частин. У балачках з осаулом пінав я також, як безоглядно посту-

пали большевики з полоненими. Хто з ворогів попадався в большевицькі руки, мусів дати себе їм переконати, прийняти в них службу й виречися всього, за що дотепер боровся. Щоби прискорити зміну поглядів впертих націоналістів, вони морили полонених голодом, дякали поставленням під славну „стенку“, насилали між них провокаторів і агітаторів, аж виснажені жертви „дали“ себе переконати і вступали на службу, або пробували щастя в очайдушних утечах. Інші способи приворвлювано до свідомішого чинника, до інтелігентів. Большевики рішались відразу щодо сього, чи хто дав надію стати „червоним“, чи впирається при „застарілому націоналізмові“. Перших засипувано добродійствами, втягано безцеремонно до своєї праці, насилуючи просто їхні переконання. Натомість інших піддавали „чистці“, примінюючи до них варварські способи. Смерть через розстріл була для сих жертв дійсним добродійством. Большевики навіть не ховалися з сими звірськими методами винищування українських „контр-революціонерів“. Навпаки — вони пускали не раз покалічених бранців на волю, щоб ширили пострах.

(Конець буде.)

Шукайте свояків і знайомих, які пропали в часі української революції, оголошеннями в „Українському Скитальці“!

Героям.

Відаючи пошану Великим Героям-Борцям за державну самостійність українського народу Галичини, четарям У. Г. А. Степанови Мельничукови й Петрови Шереметі, розстріляним наглим судом польського окупанта дня 11. листопада 1922 р. в Чорткові, Виділ Культурно-Просвітнього Кружка Українського Військового Табору в Йозефові, як матір усіх культурно-освітніх гуртків української військової еміграції, на своїм святочнім надзвичайнім засіданню дня 20. листопада 1922 р. постановив:

1. Відправити панахиду за упокій душі Великих Героїв і проголосити 3-тижневу жалобу.

2. Вислати рідням Поляглих вислови пошани і співчуття.

3. Постаратися про фотографічні знімки обидвох Героїв у цілі видання їх листівками.

4. Переслати на руки д-ра Володимира Старосольського подяку для оборонців обидвох Героїв.

Щоб піддержати традицію У. Г. А. й зазначити тісну звязь із визвольними змаганнями, які веде під сю пору наш нарід у краю, Виділ названої матірньої організації постановив на тім самім засіданню:

1. Вислати четареві У. Г. А. Степанови Федакови й товаришам, зглядно їх рідням із нагоди їх засуду польським окупаційним судом ширій привіт та побажанне твердо й у кріпкім здоровлю перенести час насильного й безправного тюремлення за волю.

2. Вислати на руки д-ра Маріяна Глушкевича щирю подяку цілій обороні Федака й товаришів за мужеську оборону обжалованих, а наших товаришів по зброї.

3. Висказує протест проти насильства, поповненого на був- шім підполковнику У. Г. А. Володимирі Федоровичеві через засуд його польським окупаційним судом.

*

Степан Мельничук, селянський син, ур. 19 грудня 1898 в Пядиках, пов. Коломия, нежонатий. Вчився в українських гімназіях у Коломиї й у Львові. Іспит зрілості склав у Відні 1916 р. В січні 1916 р. вступив до УСС і в тім полку брав участь у всіх боях під Львовом, Городком, Бере- жанами, а за Збручем на протиєнікіньському фронті. Коли У. Г. А. перейшла до червоних у січні 1920 р., остав даліше в полку УСС., де призначено його помічником команданта 2. скорострільної сотні. На противпольський фронт пішов 20. квітня 1920. р. на стацію Романів коло Чуднова на Волині. В часі відво- роту відступив разом з одним курінем, який остав із бригади, аж до Пере- ряслава, де перебув до часу большевицького наступу в літі 1920 р. При наступі червоної армії на Польщу наступав зі своїм відділом від Канева че- рез Білу Церкву, Київ, Коростень, Тучин, Костопіль, Володимир Волинський, Луцьк, Рожище, Новгород Волинський, де його застало польсько-большевицьке перемиря в жовтні 1920 р. Після перемиря курінь приділено до розпорядження 132. бригади. Тут служив до травня 1921 р. в різних місцевостях волинської і подільської губерній. В травні 1921 р. цілий курінь під командою покійного Петра Шеремети влучено до 402. галицького радянського полку, де Мельни- чук був командантом 4. сотні в Умані. В липні 1921 р. перейшов зі своєю частиною у сквирський повіт, а у вересні 1921 р. у повіт бердичіаський. В січні 1922 р. був здемобілізований й поступив араз на службу в бердичів- ським повітовім земельнім відділі, де служив як член районної комісії по на- ціоналізації земель для цукрової промисловости на Україні. Був там до жов- тня 1922 р., коли то разом з пок. Іваном Цепком і пок. Петром Шереметою вступив до боевого відділу, який дня 22. жовтня 1922 р. під проводом пок. Цепка перейшов Збруч під Кудрянцями й дістався на терен Східної Галичини в силі 12 людей. Зловлений під Устечком коло Залищик дня 25. жовтня 1922 р. дістався в руки польської влади, яка дня 1. листопада 1922 р. відставила його до в'язниці окружного суду в Чорткові. Вироком наглого суду в Чорт- кові а дня 11. листопада 1922 р. засуджено його разом з пок. Петром Ше- реметою на смерть і розстріляно тогож дня о год. 3:15 сполудня на подвір'ю в'язниці окружного суду в Чорткові.

Петро Шеремета, селянський син, ур. 22. січня 1897 р. в Пуківі, пов. Рогатин, нежонатий. Вчився в бережанській і рогатинській гімназіях, іспит зрілості склав у Станіславові. В 1914 р. вступив до УСС. В тім полку брав участь у всіх боях на польському фронті 1918 та 1919 рр. По переході за Збруч бився на протиєнікіньському фронті. В ЧУГА був командантом 4. сотні 1. бригади УСС. Дня 24. марта 1920 р. разом із бригадою вирушив на проти- польський фронт під Чуднів на Волині. Дня 24. квітня 1920 р. Полякв бригаду ско розбили, остав тільки один курінь, у котрім покійний відступав за Дніпро до Переслава, де 1. травня 1920 р. іменовано його командантом куріня. Сей курінь влучено до 44. червоної дивізії. В часі наступу радянських військ на Польщу літом 1920 р. як командант куріня брав участь в наступі, здобув своїм курінем Володимир Волинський і Грубешів та виначився разом з курінем у багатьох битвах, за що навіть одержав часті похвали від на- чального червоного командування. В часі відвороту радянської армії опанив- ся з курінем у Житомирі, де останки куріня влучено до 402. галицького ра- дянського полку 45. червоної похідної дивізії. Дня 7. червня 1921 р. перейшов разом зі своєю частиною до Уманя, в серпні 1921 р. до Сквири, а у вересні 1921 до Бердичева, де був куріним командантом другого куріня гал. рад. полку, що складався виключно з самих Галичан. Як командант куріня стояв залогою з курінем в Самогородку коло Бердичева аж до лютого 1922. Тоді перейшов з курінем до Бердичева й був там до травня 1922 р., коли сей полк розформовано. По розформуванню свого полку в травні 1922 р. вступив на службу, як учитель української мови й літератури, до української гімна- зії в Бердичеві. Там навчав аж до половини жовтня 1922 р., коли то разом із пок. Ів. Цепком та пок. С. Мельничуком перейшли з боевою частиною на терен Східної Галичини. Вироком наглого суду в Чорткові а 11. листопада

1922 р. засуджено його на смерть і розстріляно тогож дня о год. 3-20 сполудня на повірку в'язниці окружного суду в Чорткові. Останній його оклик був: „Най живе революція! Най живе народ! Най живе Україна! Стріляй!!!“

* * *

Годину перед розстрілом написали обидва Герої-Мученики прощальні листи до товаришів і родичів. „Умираю з Мельнячуком, холодно приймаю смерть. За нарід не страшно положити мені мові буйної голови“ — пише в листі до судженої в Бердичеві Шеремета. „Умираю за праве діло, за Вас, Дорогі мої, за бідних моїх земляків — умираю. Страшне слово, та не страшно мені. Я вмер за Вас. Дорога, якою я йшов, була постелена мені Вами — за Вашу любов, за любов до бідного мого народу кладу голову“, — пише Шеремета в листі до родичів і вуйка. Обидва Герої сконали з окликом: „Нехай живе нарід! Нехай живе Україна!“ Крісові кулі прошибли горячі серця — тіло здригнулося і впало...

Кров українських Героїв бризнула в лице негідним унукам тих, що по „білих шляхах“ Сибіру конали за волю Польщі. Внуки „прескорбної Польщі“ — вчорашнього раба „руського, пруського й австрійського орла“, збудували кровю найкращих синів українського народу криваву прірву не тільки між українською і польською державою, але й між українським і польським народом взагалі. Найкраще завдання українського народу в інтересі власнім і в інтересі культури: скрутити голову польському орлови! Кров мучених дітей Галицької Землі кличе нас живучих на те святе діло!

ОЛЬГА ЛЮБИЧ.

Жертвам наглих судів.

Тобі віддам мою сльозу останню
І усміх мрій і жар туги німої,
Безодню снів і долі плач гіркої —
Тобі віддам, мій Боже!

Тобі віддам усі мої зітхання
І біль душі, що чар весни красою
Збудив у ній -- і вік мій вкрив журбою,
Тобі віддам, мій Боже!

І світ надій, що шепотом діброви
Співав мені мрійливу казку тихо.....
Співав про рай, в яким арімало лихо,
Тобі віддам, мій Боже!

Стаю на суд — суди мене, мій Боже!
Ти дав сльозу: вінець Тобі приношу
З терпінь без слів і сльоз. В остання прошу
Верни Вкраїні Волю!

I. ПРОЦЬ.

„Віденський фронт.“

(Причинок до історії української військової еміграції.)

Така іронічна назва прийнялася загально і в краю і на еміграції у відношенню до тих військових-Українців, які перебували якийсь час у віденській „Збірній Станиці“, або просто скривалися у Відні перед фронтом у Галичині. Подекуди була ся назва оправдана. Коли весною 1919 р. б. державний секретар військових справ, покійний полк. Д. Вітовський, в переїзді на мирову конференцію в Парижі зі мною проходив головними вулицями Відня, то очам своїм не вірив, що по Kärntnerstraße й по Ring-у проходиться така маса старшин із тризубами на шапці. „Се скандал — говорив він — таке на власні очі бачити! На фронті поручники, а навіть четарі та хорунжі проводять сотням, а тут панове »українські майори та капітани« цілими четами воюють по віденських каміннях!“

Щоби зрозуміти сей факт, увіковічений згідно назвою, треба подати бодай короткий начерк історії української військової еміграції у Відні.*) Ся еміграція звязана тісно з існуванням віденської „Збірної Станиці“, яку опісля перехрещено на „Перехідну Станицю“, а вкінці на „Збірний Пункт Українського Червоного Хреста“, чи щось подібне.

„Збірна Станиця“ у Відні завдячувала своє існування Українським Січовим Стрільцям і в часі світової війни служила цілям УСС. Як певного рода віденська кадра. Командантом її був на поручення „Бової Управи“ поручник УСС. Дмитро Катамай. З хвилимо ліквідації австрійських воєнних фронтів втратила рацію свого існування також стрілецька „Збірна Станиця“. Вона булаби зліквідована, якби не те, що з італійського, сербського, альбанського, а навіть французького фронту почали перевалюватись через Відень цілі дивізії жовнірів-Українців з б. австро-угорської армії. Передбачуючи се, гурток старшин-Українців і кількох із молодших українських діячів (особливо п. Зиновій Пеленський) рішив по нарадах у каварні „Reichsrat“ і на більшім вічу в студентській „Січі“ вдержати за всяку ціну віденську „Збірну Станицю“, щоб: 1. дати українським жовнірам, що мов філя напливали з фронтів, приміщення і харч; 2. спрямувати їх до краю більшими транспортами не через Польщу, з якою саме почалася у Львові війна; 3. представити жовнірам положення в краю і їх обовязок добровільно йти на новий фронт проти Польщі; 4. відправити жовнірів до краю в добрих одностроях і по можности зі зброєю в руці. Сей плян в порозумінню з нашими політичними чинниками і при їх допомозі переведено в діло. Командантом „Збірної Станиці“ лишився поручник Д. Катамай, бо він знав, куди вдатися в справі приміщення, харчів та грошей і був дуже проворною людиною. Військовим відпоручником іменувало польсьовто ЗУНР. підполковника В а р и в о д у, який мав репрезентувати УГА. перед чужими властями і вдержувати звязок із військовими властями в краю. Вже 1. листопада одержала „Збірна Станиця“

*) Див. також: Іван Німчук, Українська військова організація у Відні в днях перевороту. Відень, 1922.

від Австрійців на приміщення поворотців із фронту просторі артилерійські бараки при Laaerstraße, більшу кількість одностроїв, обуви, білля та харчів, а також грошовий зачет на конто ліквідації майна б. монархії. Забезпечивши так існування „Збірної Станиці“, вислано на всі важніші залізничні вузли та віденські залізничні двірці старшин, підстаршин і стрільців, щоб перебирали транспорти українських жовнів, які йшли з фронту. А йшло їх — хмарами! В перших днях існування Станиці прибувало до неї денно пересічно від 3000—5000 людей. На сім місці треба додати, що між нашими старшинами, які перебирали транспорти на двірцях, і польськими приходило до конфліктів за кожду „душу“. Добре було, коли на поклик нашого старшини чи підстаршини: „Українці, до мене!“ цілі частини йшли лавою до нього. Одначе були випадки, що наш „краян“ мнявся і не знав, куди йому йти і з великим здивуванням слухав пояснення наших людей про проголошення Зах.-Української Держави, про польсько-українську війну й т. д. Правда, лучалося і таке, що між перебираючими транспорти старшинами, українським і польським, панувала як найкраща „ідилія“: Поляк відсилав українського жовніра до „Українсьов“, а Українець відплачувався йому, посилаючи Мазурів Полякови. Біда була з Лемками, бо вони — нещасні — не знали, що зі собою почати. Біля організації перейому транспортів, а опісля висилки перших транспортів заслужився дуже поручник тел. полку Білинський, який опісля був приділений до Д. С. В. С. у Станиславі.

Транспорти напливали й напливали. На просторій площі бараків при Laaerstraße повстало щось у роді історичної „Січи“. Хто не найшов уже приміщення в баракі, той розкладав ватру під голим небом і лягав горлиць, щасливий, що вертає домів. На заімпровізованих із столів і лавок трибунах появлялися день-у-день бесідники (моя особа, Пеленський, М. Пасічник, пор. Білинський, раз др. Ст. Баран і т. д.) і греміли під небо промови, в яких взивано військових слухачів негайно після повороту до краю йти добровільно на протипольський фронт. Бесідники вербували вже у Відні добровольців, які прямо з двірця у Стрию малиб відійти на фронт до Львова. (З таких добровольців, яких ми одягнули в новісенські однострої, складався транспорт теперішнього генерала УГА. Кравса, що відійшов одним із перших до Галичини.) Чи вибрані нами „добровольці“ голосилися у Стрию на фронт — про се мігби розказати хтось, що був у службі на двірці у Стрию.

Справа транспортів до Галичини була для команди „Збірної Станиці“ твердим каменем до глочення. В перших днях листопада ні наша команда ні австрійські залізничні власти не знали, яким шляхом спрямувати наших людей до краю. Йшли чутки про те, що Маляри стріляють до чужих транспортів і обдирають жовнів до нага; дальше говорено, що чехо-словацькі залізничні так заняті своїми транспортами й вивоженням ліквідованого майна по неб. Австрії, що переїзд через Чехо-Словацьчину буде тревати місяцями, а вкінці прихильні нам тоді австрійські залізничні власти самі не знали, що почати з нашими транспортами. Тому аж 5. чи 6. ли-

стопада 1918 р. відійшов перший транспорт зі Станиці через Мадярщину з призначенням „проробити дорогу до краю“ і писати з дороги до команди станиці, „як йому їдеться“. Та хоч сей транспорт, не дав про себе ніякого знаку життя з дороги, то мимо того транспорти один за одним відїздили майже щодня далі. Команда станиці тому так спішилася з відсилкою транспортів, бо жовпіри самі просили (старшини на загал ні!), щоб їх скоро вислати „до дому“, а також тому, що Поляки поширювали у віденській пресі пригноблюючі вістки „про здавлення українського бунту у Львові“ тощо, отже кождий здоровий мушкетер був потрібний у краю. Кілька транспортів пробувала команда Станиці вислати в повній зброї і додавала в окремий вагон по 30—40 коний, та на вістку, що Мадяри забрали нашим транспортам усі коні і зброю, дальші транспорти їхали вже голіруч. Решту коний, які Станиця одержала від Австрійців, з великим смаком зїла старшинська харчівня Станиці, а гармати та кулемети, які стояли на площі станиці й ніхто ними не журився, забрали одної ночі Австрійці.

По відході пор. Катамая до Станиславова перебрав станицю на приказ військового відпоручника сотник др. Момот. На час його командування припадає розцвіт „віденського фронту“.

Склад сього „фронту“ був дуже пестрий: синій однострій і лискучі гузики (своєрідний однострій „віденського фронту“) обгорнули різні елементи. Було тут кількох старшин дефетистів, які від першого дня сумнівалися в успіх справи й по кількох днях побуту на „Збірній Станиці“ — по оголошенню приказу їхати до краю — перенеслися до міста; були тут деякі активні старшини б. австро-угорської армії, яких Д. С. В. В. полишив у Відні для справ „ліквідації“; і вкінці старшини не-Українці (головно Жиди), яким зручно було в українській однострою робити „гешефти“. Ся галерія мала в собі також деякий процент підстаршин і стрільців, які вкінці побільшили собою віденський пролетаріят. По переході У. Г. А. за Збруч зникли „сині“ однострої у Відні; їх власники переодяглися в цивільний одяг і частинно поїхали до краю або потонули в закордонній еміграції.

За командування пор. Грици „Збірна Станиця“ став захистом старшин і стрільців У. Г. А., що втікають з польського полону, тому дух і вигляд Станиці змінюється. На сей час припадає також поворот гуртків наших полонених із сербської та альбанської неволі — людей напів нагих (окутаних у драпі верети!) й вигодніших як кістяки. Мрією сих людей було одержати на „Збірній Станиці“ якийнебудь однострій і чимскорше повернути до теплої хати.

Перехід У. Г. А. за Збруч мав той наслідок у відношенню до „Збірної Станиці“, що вона, досі удержувана Посольством З.У.Н.Р. у Відні, перейшла „на кошти“ Військової Місії У. Ч. Х. Придніпрянщини й одержала придніпрянських командантів. Транспорти, які досі правильно відходили до краю, припинилися й життя на „Збірній Станиці“ починає киснути. За сотника Кириці під впливом подій на Вел. Україні й наслідком еміграційної психози вкрадається на станицю політяканство, партійність, спори за „орієнтації“, йде ши-

сроким рулом гетьманська, републиканська, комуністична, денікіньська й польська агітація. Щоби здержати цілковитий розклад і анархію люди доброї волі zorganizували „Культурно-Просвітний Гурток“, у яким щиро працював особливо сотник Гриненко з Канівщини, „Аматорський Театральний Гурток“, у яким положив великі заслуги четар У. Г. А. Бринський, який побудував і намалював сцену та брав активну участь у всіх виста. і вкінці хор і дружину мандоліністів, яким проводив однор. вістун Р. Ставничий. Уладжувано відчити, вистави, концерти і станична читальня була повна людей. Був також скіоптикон, владжений світлицем Бурком, а підхорунжий Бакалець давав пояснення до образів з української історії.

За часів командування полковника Бахмача пліла лава полонених Наддніпрянців із Німеччини, яким навкучило ждати на ліквідацію большевизму й які проробили собі дорогу на Велику Україну через Сербію і Болгарію в райони, де тоді був Денікін, коли міжтим транспорт Галичан, в якому був погибший на Україні чет. Навроцький, пробився через Румунію до У. Г. А. Sapienti sat!

Чим далі, тим більше зменшався стан тоді вже „Перехідної Станиці“, бо людям навкучило вичікування, а фонди Військової Місії не вистарчали на людське прохарчування. „Віденський фронт“ зник цілковито, щезли сварки про „орієнтацію“, бо командант сотн. Неділко старався злагоджувати спори й високо ціняв Галичан.

Останнім-ліквідаційним командантом був хорунжий У. Г. А. Б. Яворський. Вигляд Станиці основно змінився, бо замешкали в ній також студенти, а Австрійці обмежили станицю на один малий барак.

Весною 1921 року Військова Місія, згл. Український Червоний Хрест зліквідував Станицю ізза недостатчі фондів.

Так у короткім начерку представляється справа „віденського фронту“, підякий підтягано також „Збірну Станицю“. Ціли останньої були добрі. Вона перекинула організовано масу людей до краю, давала захист утікачам із полонів і робила культурну роботу. Коли вислід роботи Станиці не був такий, як булоб бажане, то причиною сього наше національно-державне лихоліття. Вона не поносить вини за таке прикре явище, яким був „віденський фронт“.

З листків слави.

В часі голодівки зложили політичні в'язні бережанської тюрми 60.015 п. м. на захист, в котрім виховуються сироти по впавших у боях стрільцях У. Г. А.

*

Довідуємося, що на вістку про арештованне б. державного секретаря З. У. Н. Р. инж. Мирона впливові Поляки у Станиславі звернулися до арештованого, пропонуючи йому інтернованне в приватному помешканню одного з визначних Поляків, замість

тюремної келії. З місця отримала польська делегація палку відповідь: „Я почувуюся дуже добре в своєму товаристві й так довго не покину тюрми, як довго всі співарештовані не вийдуть на волю“. Вислід був такий, що п. Мирона і всіх співарештованих небагом звільнено.

Львівський „Przegląd Poniedziałkowy“ повідомляє, що дня 16. листопада о год. 2 в ночі напали українські боївки на форти перемиської кріпости. Підчас зміни стійкових несподівано з кривки українські боївки дали кілька салів до польських жовнірів. Сторожа відповіла стрільвиною, наслідком чого один із Українців нібито ранений. Се вже другий випадок українського нападу на перемиську кріпость.

Вп. Передплатників з Чехословаччини просимо отсим замовляти і складати передплату на наш часопис у „Самопоміч“ в Йозефові на конто „Українського Скитальця“ у Відні.

З Рідного Краю.

Наглі суди. Дня 21. листопада с. р. станули перед наглим судом у Стрию студенти учительської семинарії в Долині Гриць Янчур, Іван Ярославич, Михайло Бардиш і Юрко Кобрин під замітом, що дня 4. листопада виконали атентат на Ілька Матійчина. війта-хруня з Пацкова, пов. Долина, який хотів кандидувати до польського сойму. По переведеній розправі трибунал наглого суду засудив Гриця Янчура на 20 років, Юрка Кобрину на 10 років, Івана Ярославича на 6 років тяжкої вивниці, а Михайла Бардиша увільнено. Засуджений на 6 років тяжкої вивниці Іван Ярославич має всього 17 літ! — Так карає Лях — окупант Східної Галичини — українську ідейну молодь за спробу вимірити кару ренегатови. А польська часописна тіна вие, що засуд „za łagody“ (Польську революціонерку Добродзічку, яка вбила губернатора Варшави Скаллона, польські суди, ще за часів Австрії, увільнили від вниї й карі, а польська публіка засипала рожками. А на 17-літню ідейну українську дитину польська преса наклеює ката! Ось яка мораль Польщі, „Chrystusa nagodów“!

Перед наглим судом у Львові на днях станув стрілець У. Г. А. Василь Горалевич з села Страдчі, пов. Городок Ягайлонський. Він мав належати до одного з гайдамацьких повстанчих відділів, які оперували в початках сього місяця в зборівському повіті й палили польські філярки. Як овідуємося в останній хвилі, наглий суд передав справу Горалевича звичайному судови.

Тортури! В звязку зі застріленням Ляха М. Ланового в Любичі, який агітував за участю в польських виборах, лядька поліція арештувала українських гімназистів Крупу й Луцейка. В присутности материй поліцаї взяли їх на доплат, хочаби муками зимучити звинання. Били їх по лиці, запыхали шпильки за нігті, пхали голови в роажарену піч і ріжками інквізиторськими привели до того, що торгуровані призналися до доконаного буцімто ними вчинку. — Крім того арештовано в звязку з тою самою справою К. Процька з Рави, учителя М. Матієна з Підберезець і М. Кожушка з Гребенного. До грудий 65-літньої Анни Кожушко приложив лядький жандарм кріс і кричав: „Gdzie są karabiny mazurkowe?“

Кривавий терор у Коломиїщині. Один із жовнірів, котрі гонили лядький в Раківчяку, пов. Коломия, до голосування, вбіг до хати старої вдовиці

Федасюкової, а заставши там її сина Дмитра Федасюка, студ. богословія під вагровою биття заарештація до недалекої громадської канцелярії. Федасюк не хотів віддати картки, котру йому жовнір насильно упхав, тоді розлючений під повором арештування втрутив Федасюка до другої кімнати. Федасюк сподіючися побоїв, утік вікном. Жовнір по часі заарештування утечу, вибіг на двір, а ввеськи зовсім иншого селянина, утікаючого в протинам напрямі, аа Федасюка, стріляв за ним два рази безуспішно. Жандарм Стефак сказав: „Pocoś rap strzelał za Fedasiukiem, to sprokojny szłowiek”, на се жовнір: „Vo on do mnie strzelał”. По тім кількох жовніврів напало на хату старої Федасюкової, вхали їй багнет в уста, аловили молодшого сина Миколу і свояків, Степана Коблянського та Филипа Стефанюка, по одному ватягли до stodoli й бігли до бєвтями. З поломаних буків остали тріски, після чого били ціпами. Як причину подали, що в них мусить бути зброя. Заарештованих повели до Коломиї. Дмитро Федасюк, думаючи, що по виборах не має чого боятися, бо до нічого алого не почувався, пішов у середу, на св. Дмитрія, до церкви; коли вертав, напали на нього жовніри, кинули до землі, мисили колінами (було їх 6 до 7), палицю, котру мав Федасюк, поломали на нім на кавалки, били прикладами в груди й голову, аж нещасній жертві потріскали болоня в ухах, вкінці майже нагого привезли до Коломиї, обвинувачуючи, що зловили його, як стріляв до жовніра. Полковник Муид видав о год. 6. ввечером на Федасюка аасуд смерти, котрий мав бути виконаний о год. 7-ій. Латинський капелян хотів його сповідати, але Федасюк жагадав свого священника. Капелян удався на прохадство, було ще часу не цілої пів години. О. Русин прибіг на хвильку, коли вже Федасюка мали провадити на роастріл і спас життя кєвникої людини, бо полковник по довшій розмові в чотири очі а о. Русином кавав від-провадити Федасюка до вязниці. Федасюк тяжко хорий від побоїв, чекав у Коломиї на те, щоб по кількох днях вийти на волю як зовсім невиний!

Крик розпуки у Бритїдках. Не дїждавшись слідства ні волі, політичні вязні в Бритїдках вчинили минулої суботи вже третю демонстрацію. Зі всіх кєдї залунали страшні крики, проклони, вязні гримали посудом об крати вязниці так, що гомін шов по цілому місті. На сей крик збіглися поліція, щоб заспокоїти вязнів. Надїйшов директор вязниці і йому вручено до-маганя арештованих. Демонстрація трївала 5 годки.

Голодївка в тюрмі в Золочеві. В золочевській вязниці 53 політичних вязнів розпочало голодївку ще дня 21. листопада. Голодївка трїває досі.

Арештованне старшви У. Г. А. Арештовано старшкву У. Г. А. Волод. Матвійцїва й вивезено до Золочева.

Д. К.

Військова галицька еміграція в Румунії.

Гурток Галичан дістався на румунську землю з відступаючою 2—ою кулеметною бригадою армії У. Н. Р. в 1920. р. і зростав у міру напливу поодиноких збігців, членів розпорешеної по Великій Україні Галицької Армії. Округлий стан галицької еміграції вносив із кінцем вересня 1922. р. 9 старшви, 9 підстаршви, 20 стрільців і 5 цивільних, не вчисляючи сюди по-однаких людей, яких повно по цілій Румунії та які про своє існування дають нерав зовсім випадково вїстки. На студїях поза границями Румунії находїться 6 старшии і один підстаршина. Двох стрільців вернуло в Галичану. Один старшвина вїїхав на власну просьбу, а один стрїлець примусово на Велику Україну, при чому останній зараз по пєреходї Дністра належить головою.

Не на роскїш і не на радощі пішли Галичани до румунських таборів. Чужий, позичений хлїб однаково давкий для воїна-аїгоя, коли йому доводиться сидїти бездїльно на ласці чужих. Свідомі цього й галицькі емігранти та томуто й волять переносити нужденне таборове життє, ніж вертати домів і хлїдати спину під брутальний чобїт льядького інквізиторя.

В таборі доведося Галичанам дечому навчитися та дещо перетерпіти. Не від Румунів, хоча сі і владу мають у своїх руках і годують нас, а від своїх таки — жаль кавати — братів Українців, від братів Придніпрянців, в обороні яких Галичани васїяли могилами ціле Придніпровє від Київга до

Одеси, а й нині з останніх матеріальних засобів підпомагають їх і в Галичині й на еміграції в Польщі під кличем „Брат братови“. І щастє тільки, що приходиться їм виправдувати свої загонисті вчинки перед румунськими властями, а то з Галичан досі і сліду не остало. Ненависть деяких Придніпрянців у Румунії така безмежна, що жаліють Галичанам навіть сього злиденного румунського пайка, який являється конечним до прожитку кожної людини. Так і чується, що колиб сила, то ставлялиби „к стенке“, або відсилалиби иншим способом у црславний „I. штаб Духоніна“. Се — на жаль — не перепада, не голословні видумки й наклепи. Подрібні докази заповнилиб неодну сторінку. Та все таки не можна полишити сих переслідувань без близшої уваги. Навпаки — прилюдне обговоренне сеї болючої справи повинно бути пересторогою для горстки зайлих загорільців, бо чейже український загал не дозволить їм продовжувати безкарно кайнове діло.

Українська команда табору поділила в 1920. р. всіх Галичан на певних і непевних, зачислюючи до перших усіх тих, що служили в армії У. Н. Р. Та

Частина перебуваючих в Румунії скитальців З. У. Н. Р. в таборі Орадея Марє.

поділ був у практиці зовсім зайвий. Галичанами погорджувано без розбору на кождому кроці, при кождій нагоді. Слово „зрада“ так і не втихало в таборі. Коли знялася де балачка про Галичан, зараз пришпилювано їм назву „зрадників України“. Інтересне, що найбільше кричать про зраду ті, що стали Українцями у вирі мартової революції 1917. р., а часто й досі говорити по українськи не вміють.

Поворотці з України переходили т. зв. „суд нечестивих.“ Коли се був Галичанин, то ставляли йому без обиняків у провину „зраду й большевизм“, при чому не обходилося без остроумних дотинків та насмішок, звернених на адресу Галицького Уряду.

Хто знає хоч трохи неприродність таборового життя, сьому зайвим буде доказувати, що загальна думка покривається все з поглядом міродатних чинників, у сьому випадку команди. Про се переконалися галицькі стрільці в Румунії. Коли дратування й переслідування перебрали вже всі можливі границі й „мартові патріоти“ з Придніпрянців стали вважати „добрим тоном“ поїздити собі в більш або менш культурний спосіб на безборонних

Галичанах, навіваючи їх Турками, удался Галичани зі скаргою до української команди табору, яка спочиває в руках підполковника Перехіського. Та даремний був се труд. Від насмішок і дотянків не міг здержати себе й пан підполковник. Про нову назву Галичан він очевидно не чув. І се все його найкраще цікавило. З Галичанами пан командант поводився як в пропавшами, заблудцими синами. Критикуючи Галичан, закидав їм, що не вміють „балачать“ по українськи. Таких нісенітниць наслукались Галичани від премудрого підполковника не раз, а часто пан командант особливо в розгари палкої балачки, давав і аразки „взірцевого балакання“, з якого не всі одначе могли користати, бо звучало на „общепонятном“... Мимоволі приходить ся зазначити, що п. підполковник частенько вживав російської мови, хоч не жалув він її також як домішки до „українського балакання“.

Коли в липні 1921. р. розвнеслась у таборі вістка, що інтеркованим старшинам давати будуть по 300 левів місячної допомоги, то на зазив румунської таборової команди алазав підполковник Перехіський списки з полішенням тих Галичан, які не служили в армії отамана Петлюри.

Румук мав більше серця супроти поминених Галичан. Думаючи, що се помилка, звернувся вдруге до української команди табору, та одержав як оправданне вяснення, що Галичан поминено тому, що вони „большевики“ й воювали проти Української Армії. Таке свідоме перекручування подій обурило й неодного зі свідоміших Наддніпрянців. Сих 300 левів вдавано ледво на найконечніші видатки та п. підполковникови й сього було жаль дати азнавидженим Галичанам. Ще можна зрозуміти нехть підполковника, колиб ходило про українські гроші, але підставляти галицьким нуждарям стільци, щоб їх поминено при мізерній румунській підмозі, се може зробити лише командант того краю, що п. Перехіський. Нужденний сей вчинок гідний свого автора.

Протест поминених Галичан до місії У. Н. Р. в Букарешті не вищов їм на добро. Й тут відчутю одностайний „протигаличанський“ фронт. Сього несприятливого становища держаться ще й досі зі заваяттем, гідним ліпшої справи. В наслідок сього протесту замкнено хорого Галичанина до тюрми, не чекаючи на лікарські оглядини. Аж по трьох днях допущено до нього таборового лікаря й по його ореченню треба було випустити хорого негайно з в'язниці. І се роблять Українці в Українцями на чужій землі! Наведена подія послужила доказом, що в усіх ворогів для румунських емігрантів найстрашніші „Галичане“, та що в їх побороуванню не перебарв в засобах ні українська команда табору ні місія У. Н. Р. І дійсно в того часу влялася на Галичан правильна нагізка. Спробу організації уважали большевицьким ваговором і доводилося збирати розпорошених Галичан тайком і доривочно. А була се найвища пора ведиати Галичан в один гурт. Саме тоді поширювалась між ними агітація з намовою вертати до Галичини. Українська команда табору, як вірна „союзниця“ польського ката Західної України, вела в сій агітації перед. Та всі ті заходи стрінулися з гідною відповідю Галичан. Намова лишилась без успіху, коли Галичани довідалися, яка є волю їх Уряду в Відні.

А ось ще один аразок нетерпимости „мартівських“ Українців. Місія У. Н. Р. звернулася до української команди табору й міністерства війни, щоб відокремити одного Галичанина й заборонати йому вихід з табору, бо він провадить тайну „провокааторську діяльність“, іааа чого місія У. Н. Р. в Букарешті не бере за його вчинки відповідальности. А ся тайна „провокааторська діяльність“ — се перелиска з Горожанським Комітетом у Львові в справі підмоги та з Військовою Канцелярією Диктатора. Коли прглянутися справі уважище, то вчинок місії У. Н. Р. в Букарешті міг бути подиктований хіба ласейством супроти Варшави.

Полекшало Галичанам, коли літом 1921. р. дозволило військове міністерство інтеркованим працювати. Більшість Галичан зараз розіхалась на роботу, щоб тим способом повбутись опікуних крил найгіршого сорта петлюрівщини й там остають і до нині. Головні робітничі осередки — се Братів, Джурджу й Команашти. Інші інтерковані Галичани знаходяться в таборі в Орадеа Марє (Гросварай).

Однодільно згуртувалась галицька еміграція в Румунії аж через ааснованіє дочернього Т-ва „Самопоміч“ за порадою головного Т-ва „Самопоміч“ в українському військовому таборі в Йозефові (Ч. С. Р.)

Від 1921. одержуємо правильно „Український Прапор“, а від 1922. „Український Скиталець“. У попередньому році доходили й часописи з краю. Того року наше Т-во „Самопоміч“ передплатив „Діло“, та досі не завитало до нас ні одно число. Якійсь ангел — хоронитель береже „Ділова“ доступу до нас огненним мечем, вважаючи певно „Діло“ большевицьким часописом. Частим, хоч непрошеним гостем став бувати в нас „Рідний Край“. Раз навіть заблукав він був і на адресу одного з галицьких скитальців, але наші стрільці зрозуміли юдиче слово відрату. Просили одного зі старшин подякувати п. Яцковому за ласкаву пам'ять і переказати йому, що зараз не можуть ааплатити, але зроблять се негайно по повероті в рідний, вільний під дикого наїздника край. Лист сей з подякою для п. Яцкова відійшов і від тоді „Рідний Край“ на адресу Галичан більше не показувався...

Загал галицької еміграції без виімку стоїть непохитно при Галицьким Уряді й чекає приказу Найвищого Вождя, улюбленого Диктатора Дра Евгена Петрушевича, щоб з крісом у руці виповнити послідний обов'язок супроти Батьківщини й Народу, а в потребі зложити своє життя на жертвеннику Волі Народу.

Орадея Марє, в жовтні 1922.

(Від Ред. — Придніпрянське громадянство зробилоб добре, колиб звернуло п. Мацєвичеву й урядовцям його місї в Букарєштї увагу, що їх поведінка, як також настрої і поведінка української команди табору в Румунії супроти галицької еміграції — негідні членів української нації. Дорікати „зрадою“ галицьким стрільцям можуть хіба „мартівські“ Українці, бо галицький стрілець не словами, а кровю писав і буде ще писати історію Соборної України від Сяну по Кавказ).

I. КАЛІЧАК.

1.

Настрій у таборі.

З перегинилих ялових кругляків вється по таборі дорога, що деще вже забутвилем порохом закривається.

Нерівна, як стрілецьке життя, повна вибоїв, гине в нічній темряві, що понору розтяглася над облупленими з вапна бараками.

В таборі вже замготіли світла по кімнатах.

З далека, наче блудні вогники блимають кривь мраку в віконця з маленькими брудними шибками.

Вітер жалібно свище похоронну піску по дротах телеграфу.

Зачне з легка, тихенько, а потім силою вдарає об дроти, що вищать та скитлять у тьмі.

При дорозі куняє миршавенька ростом беріака. З неї падуть краплі дощу на землю і гинуть і гинуть між вируділою травою.

Миршава, схорована беріака зі студеної култьє під тиним у своїому бідному одиїню піаньої осея.

Листа давно вже на нїй нема, на гілках дощ плаче.

Онтам на дрібній гнялці крутяться ще останній подіравлений червом листочок жовто-брунатної краски.

Ровпучливо вється довкола неї.

А вітер свистом гладить кору берізки, холодними краплинками дощу її гілки цілує.

Вже темно.

Нічого не видно, лиш напроти табору горби бовваніють.

Густа, темна порожиєча тьмаво димс.

По небі повзуть чорно-сині хмари.

На землі вітер глухо стогне.

З темряви сумно виривають обриса бараків. А над ними самітно вгору дивяться деревляна вежа. Вітер раз-ураз ударає об неї та плаче над своїм безсиллем.

Кидается між бараки, нишпорить по темно-сонних вакутках.

Скритлять жалібно десь кевачиненї дверї.

І знову відчиняється кевачовна глибока рана в душі.

Прокидається онімільй Біль. Тихесенько хлипає невшима Туга.
І серед зойкоту вихру, на чорному серпанку ночі лине далеко далеко
— на схід сонця.

Цілує тиху, рідну стріху.

І з розкішним тремтінням радощів і зі судорожною бояанню розлуки.

Заглядає крізь вікно в середину білої хати.

О, мої любі!

Чи бачите ви бодай у сні малесеньку смугу синього неба?

Чи може ви вже на віки послули?

Сцена з вистави „Козацькі діти“.

II.

Мелянхолія.

Чекаю від тебе кілька стрічок, сестричко Галю.

Бачу, що, здається, марне моє очікування.

Дні так важко минають, волічуться кроком плазуна! Кліщами вдираться одноманітність, давить серце, уже й так розболіле.

Однакові всі дні для мене, сумні, як дощеві осінні ночі.

Скрізь темно.

Однаково сумні, сі осінні дні. Не чую ніякого теплого слова. Все кругом холодне і студене.

Здається, що і я поволі байдужію. Душа вяне, попадає в отупіння. Помалу ледві ледві блисне думка, розхвилює трошки душу і знов у безвістях утоне. Не маю нікого, щоб перед ним мій сум і біль виплакати.

Всі наче не живуть, а животіють і поволі костеніють. Од кожного холодом і морозом віє. Люди перестали себе розуміти. Слова — гострі, заржавілі цвяхи.

Так жалко, так сумно й тяжко мені!

Коли об вікно моєї кімнати бе і січе дрібний осінній дощ, який тремтіння пробігає мене, сестричко Галю. Лежу неспокійно на своїй убогій постелі. Мучить мене ся осіння ніч, мучить отсе понуре скигліне буйного вітру.

Тежні віч.

Ровноклоу землею пробірається якась скулена постать в однострої. Проїшла смугою світла, що довгим, жовтим язиком паде вікном на дорогу, виложену збутвілками кругляками. Похалилася глибоко під вагою терпіння вигнанця. Нога ледві воліється по болоті, а вгодом гине в сірій дощевій мраці.

Спливають струмочком слів каплі холодного дощу по шибках.

Тільки ти одна, Галю, знаєш, який важкий мій біль. Тільки ти одна знавш, скільки зусилля я мушу показати, щобш своєї бідної голови об мур не розбити.

Таке мов життя.

Живу без одного промінчика радості. А я так хотівби радіти життю, так хотівби простягнути свої молоді рамена, щоб ними все людство в обійми взяти!

Свята 1. листопада.

Бригідки-Львів.

Величаво й урочисто святкувало 1500 політичних в'язнів-Українців у келіях Бригідок великий день 1. листопада — четверті роковини відбудови Галицької Держави. В 11. годині рано пронеслася зі всіх замкнених келій грімка пісня: „Ви жертвою в бою заваятим лягли“ — й почалося свято. Ув'язнені українські священики правили панахиду, а інші в'язні, як один, співали церковні й народні пісні. Коли лунала сумна мелодія: „Вічная Память“ за улукі душ упавших Героїв, хотілося дійсно вірити, що Господь верне волю нашій Батьківщині.

По панахиді всі в'язні співали народні гимни. Стіни в'язниці тремтіли від гомону їх, а перелякані дозорці бігали, кричали, грозили, молили. Та пісня лунала. В'язні співали без боязни і страху. Бо й чогож їм боятися? Більшої кари для них нема. А вони, політичні в'язні, не соромляться того, що сидять у тюрмі. Їх замкнув ворог лиш за те, що люблять над усе свою Вітчизну, що стоять на сторожі Рідної Землі, як добрий син в обороні мученої матери. Ні, їх се не соромить, не ганьбить; вони горді на своє мучеництво за волю народу, який віддають усі найкращі почування свого духа і свої фізичні терпіння.

Коломия (в'язниця).

День 1. листопада, роковини проголошення української державности у Сх. Галичині, відсвяткували політичні в'язні в Коломий відспіванням національного гимну й пісень: „Ми Гайдамаки“ й „Ви жертвою“. За ті пісні управа в'язниць замкнула 20 в'язнів в окремі келії і загрозила тяжкими карами. Політичні в'язні айбрали того дня між собою більшу суму гроша на народні цілі.

Прага.

Старанням Групи української національної молоді високих шкіль у Празі відсвяткувала тутешня еміграція день 1-го листопада врочисто. Передпозднем відбулося Богослуження і Святочна Академія, вечером святочний концерт, на яких явилася майже ціла пражська еміграція та дуже багато Чехів. Та всюди переважали сірі військові однострої.

В програму дня входили слідуєчі точки:

1. На Святочній Академії український академічний хор відспівав народні гимни, вступке слово мав проф. М. Лозинський, реферат п. Ілярій Ольховий.

II. Концерт:

1. Промова: сот. др. Ярема.
2. Фрашко-Лисенко: „Вічний Революціонер“ — український акад. хор.
3. Ludwig v. Beethoven: Trio Es-Dur Op. I. № 1. Allegro — Adagio Cantabile Scherzo — Allegro Assai, відіграли арт. Гр. Москаленський — скрипка, п-на Анна Кубелікова — віолончелю та п-на Карла Анковцова — фортепян.
4. П. Карманського: „Ні, не ридайте“ деклямувала п-на Бабійана.
5. Колесси: „Тим, що впали“ відспівав український акад. хор.
6. Людкевича: „Спи, дитинко моя“ тенорове сольо відспівав п. Ф. Баамяевич.

7. П. Карманського: „В роковини першого листопада“ деклямував п. О. Голіський.

8. F. Schubert-а „Impromptus“ As-Dur — фортепианне сольо п. З. Лиско.

9. Пачовський-Людкевич: „Хор підземних ковалів“ відспівав український акад. хор.

Крім цього на Академії відчитано привітну телеграму від Українці у Подєбрадах, а на концерті виголосив привітну промову представник білоруської еміграції.

Всі точки як Академії так і концерту були як найкраще виконані, одначе настрій свята піднесли в найбільшій мірі виголошені промови та реферати. Розглядаючи всі промови та реферат проводилоб за далеко, одначе треба зазначити, що всі вони мали характер всеукраїнський та підчеркували значіня 1-го листопада для цілого українського народу.

Незвичайно гарно був опрацьований реферат п. Ольхового, де між иншим він говорив:

„Перший листопад останеться на все найгарнішим днем в історії України, бо він пригадувати буде будущим поколінням геройський подвиг народу, він буде притягати їхні думки до сих епохальних днів, в котрих українська нація маніфестувала свою незломну волю до державного життя, він пригадувати буде прийдущим, що поневоленне великого й сильного народу мусить скінчитися, бо всяка неволя річ хвалева і що її можна склянути лише однодушним виступом цілої нації та що самостійність мусить прийти, коли нація її хоче. Кров українських жовнів, пролита в листопадових днях на вулицях Львова, а опісля на цілому просторі української землі в обороні самостійности, буде домагатися в будучих поколіннях помсти, буде звертати їхні очі на захід до народу-влочинця, як на одинокого вивоника національних нещастя з 1919 р., буде пригадувати їм, що вони мають до сповнення велике діло вивольнення, почате попередниками, буде хоронити їх від алядаччя й упокорення перед ворогом, буде гнати їх до єдности й підпорядкування особистих і класових інтересів інтересови нації, zagrożеної ворогом із заходу. А ворожі знищення будуть їм пригадувати, що між українським народом і Польщею мусить бути положена межа і що ся межа мусить бути висунена як найбільше на захід, що спір між українським народом і Польщею можна порішати лише війною.

І перший листопад перейде в будучину не лише як гарна мрія, не лиш як епівод із минулого, але як дійсно актуальна потреба нації, полишена з минулими до сповнення! Вся вага першого листопада лежить в будучині.

Бо від будучини сподіваємося людей, що виховані на самостійницьких традиціях і на традиціях збройної боротьби з ворогом, не дадуться збити в доброї дороги й не підуть за допомогою ні до Москви ні до Варшави.

Виховані в любові до Батьківщини, воля будуть знати, що в часи, коли треба для Батьківщини посвятити себе цілого, не жаліти ні майна, ні сили, ні життя. Бо Батьківщина колективний спільний усім Українцям і оборонити її обовязаний кожний Українець. А любов до Батьківщини — се не сентимент, се обовязок працювати для її добра, обовязок віддати для неї все, що людина має, се обовязок у певних моментах фіксувати сю любов кровю, життям.

Бо в будучині прийдуть люди, котрі зрозуміють, що самостійність української держави мусить виходити в першу чергу зі Львова й Києва, а не з Парижа, що тільки український нарід може рішати про долю своєї держави і що самостійність треба опирати не на вільсонієським самоопаченню народів, а на власнім українським твердім „хочу“. Право — зброя слабших, а сильний український нарід (таким він буде) повинен лише домагатися і брати. Прийдуть люди, що знаючи минуле, будуть пам'ятати, що державну незалежність адобувається зброєю, а міжнародні спори полагоджуються не чуттям, не симпатіями, але силою, що остання інстанція, яка рішає — се війна, а найкращий аргумент, що абсолютно промовляє до сумління сусіда-ворога, це острій ніж“.

Свій реферат закінчив п. Ольховий менш-більш так:

„І тоді прийде другий листопад і український нарід забере в українській Галичині владу в свої руки, передасть її своєму правительству, українська армія перейде Сян, піде аж над Вислок, зобчи й Лемківщину прилучить

до української держави. І тоді український законодавчий орган, як виразник волі українського народу, вишле зі Львова до Києва делегатів для обговорення з'єдинення.

Здійснення ідеї першого листопада 1918 р. приведе здійснення ідеї 23 січня 1919 р., бо обі ідеї нерозлучно зі собою зв'язані й вони становлять одиниці, як консеквенція факту, що є одна Україна й одна українська нація.

Хеб.

Серед гарних гірських околиць, що нагадують нам найкращі наші рідні сторони, відбули ми наше найбільше національне свято, як-мож найкраще й величаво. День був гарний, погідний, ясний, як душа нашого народу, що чужого не бажає... Проміні привітного сонця ломилися в білому снігу, що прикрив добре цілу тутешню околицю, і розяснювали обличчя всіх українських стрільців, які зібралися на площі вправ 33. чсл. п. п. Всі в нових одностроях, веселі, бадьорі. Чекали приказу до походу.

Похід до церкви Українського Роб. Відд. ч. 12—13 в Хебі в день Українського Національного Свята 1. листопада 1922 р.

Точно о год. 9:30 рушили обидва наші відділи при акомпанієменті веселих звуків чсл. військової оркестри до місцевої церкви на Службу Божу, яку відправив чеський священик. По богослуженню виступив він на проповідницю і так промовив до стрільцтва свого братнього, славянського народу: „Тому три дні святкували ми національне свято відродження чехо-словацької держави, а сьогодні святкуємо чотиролітню пам'ятку воскресення української держави Галицької Землі. І коли Ваші національні вороги Вас хвилево перемогли, коли Ви, борці за волю народу, мусіли хвилево покинути Рідну Землю і вже четвертий рік блукаєте на чужині, коли Ваш Рідний Край уже четвертий рік стоїть у вогні, коли цілий нарід завзято бореться за свою волю, то се лиш незбитий доказ, що Українці осягнуть свою найвищу ціль“.

Відтак поблагословив українські відділи. Стрільцтво відспівало: „Ще не вмерла“, а оркестра відіграла чеський гимн.

О год. 11:30 зібрались обидва відділя в казармах. Там відчитано їм від-
ручне п'ясмо Президента Західно-Української Народньої Республїк Д-ра
Евгена Петрушевича й виголошено промову в називом видержати на стано-
вищі українського стрільця так довго, як довго буде вимагати сього справа
Вітчизни.

По промові відспівали стрільці: „Не пора“ й розійшлися в піднесенім
чолом та твердою постановою служити своїй державі, як правдиві сини.

Подєбради.

Українська еміграційна кольонія в Подєбрадах, зібрана 1. ли-
стопада с. р. на святі визволення зах.-українських земель,
ухвалила таку резолюцію:

Стежачи з захопленням за впертою боротьбою українського народу
в Польщею — окупантом Східної Галичини, Воляні, Холмщини й Підляша за
державну самостійність, ми, професори і студенти Української Господарської
Академії в Подєбрадах та все українське громадянство, зібрані в день свята
визволення Східної Галичини й Буковини 1. листопада, протестуємо: 1. Проти
окупації Польщею західно-українських земель 2. Проти насильного перево-
дження виборів до польського союму в Східній Галичині всупереч волі укра-
їнського народу. 3. Проти нечуваного в культурному світі вандалізму нищення
українських культурних інституцій. 4. Проти заборони заложення української
святинї наук, університету у Львові і проти переслідування українського шкіль-
ництва на західних українських землях, окупованих Польщею. 5. Проти пе-
реслідування й арештування української інтелігенції, селян і робітників, як
засоби знищення українського народу. 6. Проти польського суду над Сте-
паном Федаком і товаришами за зраду польській державі, якої громадяни-
нами вони не в. 7. Проти колонізації українських земель польськими кольо-
ністами, коли більшість українських селян наслідкам безземелля амушена
емігрувати. 8. Проти нечуваного терору польського війська, жандармерії, по-
ліції і тайних агентів, що забирають від населення засоби поживи, коли сотки
тисяч українського населення гине з голоду. Вірямо, що сей наш протест
найде відгомін і співчуття в культурному світі до тяжко поневоленого на-
роду. Вітаємо героїчну боротьбу українського народу проти насильників. Не-
хай живе самоозначення земель, поневолених Польщею!

Про вічну пам'ять!

Вірні Народови любовю, Владі при-
сягою, Стрільцській Славі незломністю,
не дїдавшись повороту на Рідну Зем-
лю, для якої жили, боролись і страж-
дали, заснули на віки:

† Стрїлець Ілько Кравець, ур. 1898 р. в Диханові, пов. Сколе. В У.
Г. А. служив на фронті від початку війни з Поляками. На чехослов.
територію перейшов у маю 1919 р. враз із гірською бригадою. Останні
дні переживав у робітничім курні в Празі, де захорував на чахотку й умер
дня 26. жовтня 1922. Похоронений у Празі на ольшанецькїм кладовищі.

† Стрїлець Яків Гнатюк, ур. 1895 р. в Ніварі, пов. Борщів. Був вїр-
цевим стрїльцем на фронті і в робітничім хурні в Пардубицях. Послїдній
рік перележав на чахотку в лічниці в Пардубицях, де й умер 4. листопада 1922.
Похоронений в Пардубицях на новім військовім кладовищі. Похорон відбувся
величаво при співучасті почетної чети чсл. війська й оркестри.

† Стрїлець Василь Тимків, ур. 1899 в Топільську, пов. Калущ. Служив
на фронті гірської бригади, з якою перейшов на чехо-слов. територію. При-
дїлений до робітничого курня в Празі, був вїрцевим жовніром. В послїд-
ньому році захорував на чахотку, яка й загнала його в могилу дня 7. листо-
пада 1922. Похоронений у Празі на ольшанецькїм кладовищі.

На зорі.

(Із П. Стаха.)

Рожевий ранок згас у чорних хмарах,
І згасла мрія золота,
Ясна пречиста і свята
В страшних життя примарах...

Умерти на зорі в зелених літах,
Коли так хочеться ще жить,
Коли й небесная блакить
І світ увесь у квітах,

Повити смерть блискучим ореолом,
На лютих кинути катів
Свою зневагу й гордий гнів
З піднятим вгору чолом,

За рідний край віддять літа і вроду —
Здолає лиш душа палка
І серце сина-юнака
Великого Народу!

О, діти рідні, спить! Ваш тихий спокій
Не потривожать на зорі.
А смерть прославлять Кобзарі
У думі превисокій!

З останньої хвили.

Дня 30. листопада о год. 14⁵ пополудні попрацалися зі своїм молодим життєм, витерпівши страшні торттури з рук ляцьких жандармів, ученики

Роман Луцейко

й

Василь Крупа,

яких на основі засуду ляцького наглого суду у Львові прошили кулі леґіонерів Пiлсудського за мнине вбитте Ляха Ланового в Любичі Королівській, що тероризував українське населенне в часі польських „виборів“.

Вмерли як жовнір на стійці, що сповнив свій обовязок. Перед екзекуцією не дали собі завязати очий. Сконали в окликом: „Нехай живе Україна!“

Повита смутком Галицька Земля приняла своїх вірних дітий в материнські обійми.

Тини Мучеників, що на провесні свого життя поклали свої буйні голови за праведне діло, закликають усіх живих дітий Галицької Землі до боротьби, до відплати, до мести! А тепла Їх кров нехай впаде проклоном на хижацьке племя Ляхів до десятого покоління.

Велика Слава й Вічна Пам'ять Героям!

Л и с т у в а н н е.

Вп. Шкраба Іван, скарбник Січової Організації Українців, Шікаго, В. Д. А. Чек на доларів 16. за 15. і 16 ч. „Українського Скитальця“, як також попередно висланих доларів 10, ми одержали. Дякуємо. Для славної Січової Організації перекажіть наш стрілецький привіт!

Вп. Скасків Михайло, Westbury, В. Д. А. На Вашу адресу ми вислали 14, 15, 16, 17, 18 і 19 числа „Українського Скитальця“. На будучу будете вже правильно одержувати наш часопис, а за мимовільну нашу помилку простіть. Дуже нам мило, що наш „Український Скиталець“ став Вашим найліпшим другом.

Вп. Грицай Дмитро, North Tonawanda, В. Д. А. Чек на 160— К. ч. і доларів 10 на адресу „Самопомочи“ в Йовефові ми одержали. Дякуємо. Ми раді сьому, що „Українського Скитальця“ так щиро полюбили наші брати за океаном. Ви, як бувший підстаршина У. Г. А., певно оповідаєте їм про наші вивольні бої в Галичині й на Придніпрянщині. Будьте горді на се, що Ви мали честь боротися в рядах сеї на цілий світ славної і героїської Армії.

О п о в і с т к и.

Хто знавби щонебудь про долю Степана Данилюка, десятника У. С. С., який останній раз брав участь у боях на горі Маківці 1915 р., буде ласкавий подати містку його батькови Юркови Данилюкови, Княже, пошта Святки-Залуче, Східна Галичина. 1—2.

Хто знає, що сталося з Іваном Галуцаком, який як полонений в 1916 р. був у Бахмуті, Катеринославська губернія — зводить за винагородою повідомити Марію Галуцак, Воловець, пошта Незнаєва коло Горлиць, Західна Галичина. 1—2.

Хто знавби, що сталося з Іваном Калитчуком поручником У. Г. А., зводьть ласкаво повідомити п. Н. Борисевичеву, Bratislava, Ukr. прас. tota, Tabor и Dunaje, С. С. Р.

Вийшла агаменита читанка для школи й дому, вибір поезії і прози п. в.

Український Альманах

в у к л а д і

Антоня Крушельницького

Книжка має 510 сторін друку великої вісімки й надається однаково для селянина, робітника й інтелігента. Ціна за примірник: 16.000— К. в Австрії, 10— Кч. в Чехословаччині — без коштів пересилки. Замовляти на адресу: „Ukrainskij Prapor“, Wien, VIII., Langegasse 5,6.

Справлення важливіших похибок в 20. ч. „Українського Скитальця“.

На стороні 10. в 16. стрічці з гори має слідувати по слові „рівночасно“: „загоріти таким горячим каяттям і такою всеволодіючою надзємською любовю“.

На стороні 11. в 9. стрічці з гори по слові: „Самоофіра“ треба додатки: „Віра“. На тій самій стороні в 12. стрічці з гори має бути замість „я постелі“ — „в пустелі“.

На стороні 12. в 4. стрічці з гори має бути замість: „голови в брами“, „голови у брами“.

На стороні 47. перша стрічка з гори має зачинатися: „Ще недавно родився Він, Михайло Дицьо, в мужичій сімі (1901 р.), недавно ...“

Видавець: Український Військовий Допомоговий Комітет у Відні. Відвічальний редактор: Л. Гугель. З друкарні „Адрія“, тов. з обм. пор. у Відні.

О Г О Л О Ш Е Н Н Я :

Ва цілу сторінку в Австрії 150.000, $\frac{1}{2}$ 75.000, $\frac{1}{4}$ 38.000, $\frac{1}{8}$ 19.000, $\frac{1}{16}$ 10.000 К.
Ва цілу сторінку в Чехословаччині 300, $\frac{1}{2}$ 150, $\frac{1}{4}$ 75, $\frac{1}{8}$ 38, $\frac{1}{16}$ 20 Кч.

В редакційних текстах потрібно.

**Пам'ятайте на допомогову
централю для частин
Української Галицької Армії,
що перебувають поза межами Рідного Краю!**

А Д Р Е С А :

„Самопоміч“. Український Військовий Табор у Йозефові.
„Samopomitch“. Ukrajinský Vojenský Tabor v Josefově.
„Samopomitch“. Ukrainian Military Camp in Josefow.

Č. S. R. Europe.

2-4

Надсилайте матеріяли до

**„Пропам'ятної Книги“
еміграції земель З. У. Н. Р.
Речинець продовжується до кінця січня 1923. р.!**

А Д Р Е С А :

**Культурно-Просвітний Кружок Укра-
їнського Військ. Табору в Йозефові,**

Č. S. R. Europe.

2-2

Читайте й передплачуйте одинокий багато ілюстрований двотижневик і найбільше поширений часопис між українською еміграцією в Європі й Америці:

Український Скиталець

Орган військової еміграції земель З. У. Н. Р.

Виходить 1. і 15. кожного місяця.

З нього довідаєтеся, з яким героїзмом і самовідреченням боровся Український Нарід Галицької Землі за державну самостійність та побачите унагляднені в численних ілюстраціях всі його визвольні змагання! Читайте самі і своїх дітей учить пізнавати гордість і непобідимість свого Народу!

А Д Р Е С А:

„Ukrajinskyj Skytalec“

Wien XVIII., Ferrogasse 31. Austria, Europe.

1-3.

В кінцем грудня с. р. вийде з друку

❖❖ К а л е н д а р и к ❖❖
Українського Скитальця
на 1923 рік.

Календарик Українського Скитальця буде найцікавіший змістом і найдешевший ціною з усіх видань, які до тепер появилися.

1-3.